

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ตอนที่ 1 การสำรวจกล้วยไม้รองเท้านารี ที่จำหน่ายในเขตจังหวัด สงขลา สตูล ตรัง และแหล่งกำเนิดที่อยู่อาศัย ผลปรากฏดังนี้

กล้วยไม้รองเท้านารีม่วงสงขลา มีแหล่งจำหน่ายแบ่งออกได้ดังนี้

จังหวัดสงขลา พบแหล่งจำหน่าย 2 แห่ง ได้แก่

ร้านสมพร บริเวณ ห้าแยกเกาะยอ มีจำหน่าย 5 กระถาง พันธุ์ที่ได้นำมาจาก เขาแก้ว อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา ต้นมีขนาด สูง 6 เซนติเมตร ราคากระถางละ 250 บาท ต้นมีขนาด สูง 15 เซนติเมตร ราคา 300-500 บาท (ภาพที่ 4-3)

ร้านปลาทอง บริเวณ ห้าแยกเกาะยอ มีจำหน่าย 1 กระถาง ขนาด 11 เซนติเมตร ราคากระถางละ 550 บาท

สวนเรืองศรี บ้านเลขที่ 6/13 ม.2 ตำบลพะวง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา มีการจำหน่ายรองเท้านารีเหลืองกระบี่ รองเท้านารีขาวสตูล ไม่มีรองเท้านารีม่วงสงขลาจำหน่าย (ภาพที่ 4-6)

จังหวัดสตูล ไม่มีร้านที่จำหน่ายรองเท้านารีม่วงสงขลา ที่พบโดยทั่วไปเป็นรองเท้านารีขาวสตูลซึ่งมีการนำมาเลี้ยงเป็นไม้ประดับตามหมู่บ้าน จากการบอกเล่าของเกษตรกรในชุมชนตำบลทุ่งนุ้ย จังหวัดสตูล ได้ให้ข้อมูลว่า เมื่อประมาณ 8 ปี ที่ผ่านมามีบริเวณที่ออกเขาบรรทัดมีรองเท้านารีม่วงสงขลา กระจายอยู่บริเวณยอดเขา หลังจากนั้นได้มีคนไปเก็บมาจำหน่าย

จังหวัดตรัง ไม่มีแหล่งจำหน่ายรองเท้านารีม่วงสงขลาแต่มีสถานีเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อพืช จังหวัดตรัง ทำการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อพืช ยังไม่ได้เผยแพร่ผลงาน และไม่ได้จำหน่าย มีการขยายพันธุ์โดยการแยกหน่อ

จากการศึกษาพบว่าในอำเภอรัตภูมิจังหวัดสงขลา ได้ทำการก่อตั้งเป็นชมรมอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ และกล้วยไม้รองเท้านารี โดยมีคณะทำงานทั้งหมด 10 คน ประธานชมรมรองเท้านารี คือ นายสมศิลป์ โกสินทร์ บ้านเลขที่ 416/2 กิโลเมตร 14 ตำบลท่าชะมวง อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา (ภาคผนวกที่ 1) โดยมีวัตถุประสงค์ 6 ประการคือ

1. เพื่อศึกษาสำรวจข้อมูลสภาพป่าเขาแก้ว เพื่อค้นหาสภาพปัญหา วิถีชีวิต ศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พัฒนาและฟื้นฟู
2. สร้างจิตสำนึกให้กับชุมชน ในการดูแลหวงแหนและปกป้องป่าเขาแก้ว ให้ฟื้นคืนความอุดมสมบูรณ์
3. อนุรักษ์ฟื้นฟูและดูแลกล้วยไม้รองเท้านารีม่วงสงขลา ที่กำลังสูญพันธุ์ให้คงอยู่คู่ป่าเขาแก้ว
4. เพื่อสร้างโรงเรือนเพาะพันธุ์กล้วยไม้รองเท้านารีม่วงสงขลาที่สมาชิกมีอยู่ นำคืนสู่ป่า ในบริเวณน้ำตกโตนลูงไซ
5. นำกล้วยไม้รองเท้านารีคืนสู่ป่า
6. พัฒนาเขาแก้วและน้ำตกโตนลูงไซเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ชมรมกล้วยไม้รองเท้านารี ได้มีสมาชิกของชมรมทำการเพาะเลี้ยงกล้วยไม้รองเท้านารีม่วงสงขลา ติดต่อกันมา ทำการขยายพันธุ์ เพิ่มจำนวน โดยไม่มีการจำหน่าย ผลผลิตที่ได้จากการขยายพันธุ์จะนำคืนสู่ป่า แต่มีปัญหาจากการปฏิบัติ หลายประการได้แก่ เมื่อเกษตรกรทราบแหล่งที่มาของพันธุ์กล้วยไม้รองเท้านารีม่วงสงขลา จึงมีการเข้าไปเก็บพันธุ์ไม้ดังกล่าว ทำให้ปัจจุบันจำนวนลดน้อยลง มีแนวโน้มว่าจะสูญพันธุ์ได้ ในอนาคตจำนวนพันธุ์ที่มีเลี้ยงอยู่ในที่อาศัยของสมาชิกยังมีอยู่ประมาณ ไม่น้อยกว่า 100 ต้น เลี้ยงไว้เพื่อเป็นต้นพันธุ์ และทำการขยายพันธุ์ต่อ

พันธุ์ที่เพาะเลี้ยงทั้งหมดได้จาก บริเวณเขาแก้ว รัตภูมิ น้ำตกโตนหมากลิ้ง น้ำตกโตนลูงไซ ตำบลท่าชะมวง อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นบริเวณเขาแก้วอยู่ในเทือกเขาบรรทัด ระหว่างตำบลลูง ตำบลท่าชะมวง ตำบลเขาพระ ติดกับอำเภอรัตภูมิ เป็นน้ำตกที่มีน้ำตลอดทั้งปี ทางเดินเป็นเขาดิน ยังไม่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่อยู่เป็นหน้าผา

ภาพที่ 4-1 บ้านพัก และ ปรธาณชมรมกับกล้วยไม้รองเท้านารีม่วงสงขลาที่พะาะเลี้ยง

ภาพที่ 4-2 ปรธาณชมรมและสมาชิกชมรมอนุรักษ์พันธุ์กล้วยไม้รองเท้านารีม่วงสงขลา

ภาพที่ 4-3 สภาพแวดล้อมในการพะาะเลี้ยงกล้วยไม้จาก ร้านสมพร น้ำกระจาย

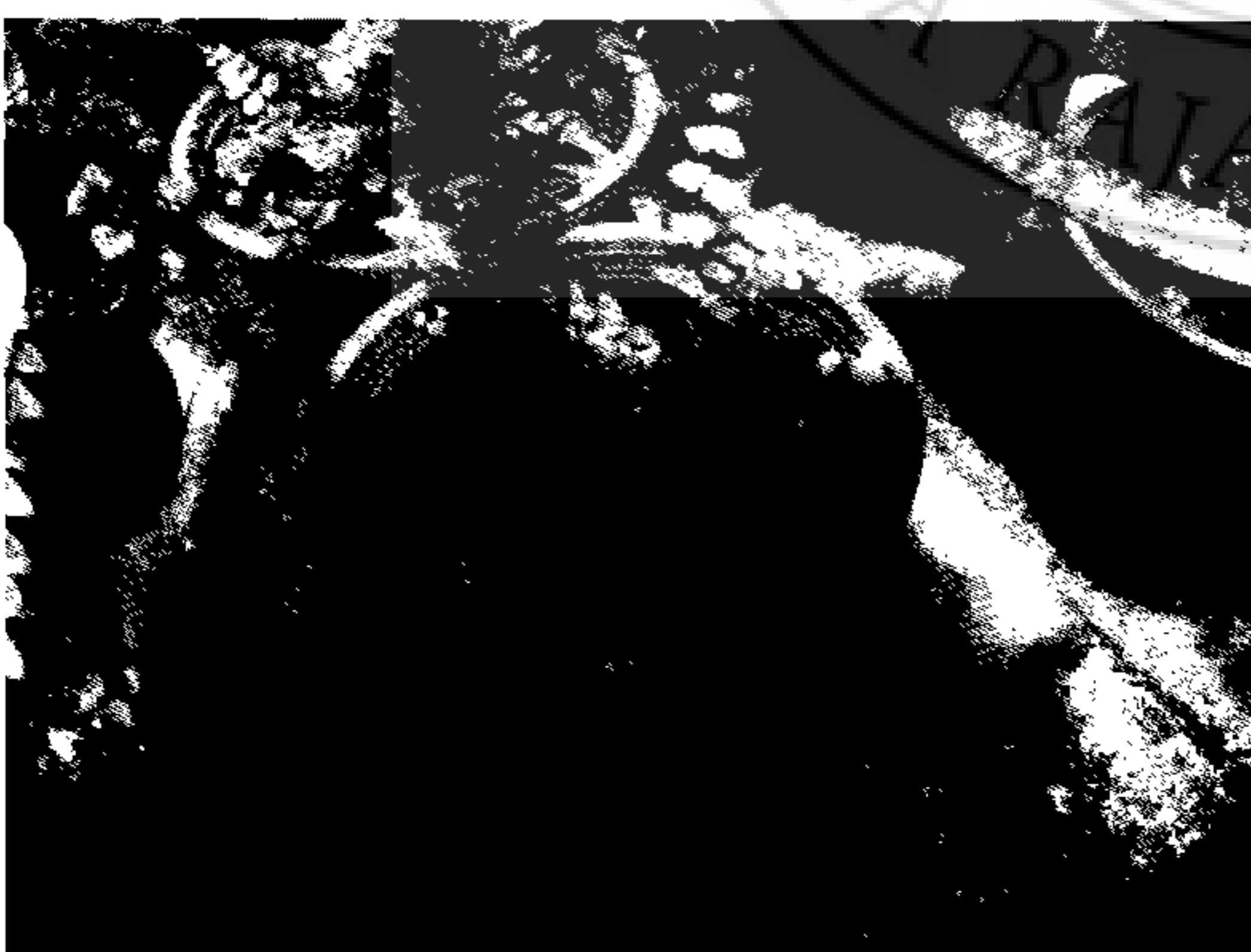

ภาพที่ 4-4 ตันรองเท้านารีม่วงสงขลาที่ได้จากร้านสมพร น้ำกระจาย เป็นตันที่เก็บมาจากน้ำตกโตน งาม้าง ลักษณะตันสูงประมาณ 12 เซนติเมตร ราคาจำหน่ายตันละ 300 บาท ใบมีลักษณะเป็นลายหิน รูปร่างใบเป็นรูปหอก ปลายแหลม กว้างประมาณ 10 เซนติเมตร มีสีเขียวเข้ม ใบเรียงตัวเป็นแถวสลับ กาบใบแบน ตันสั้น

รองเท้านารีขาวสตูล

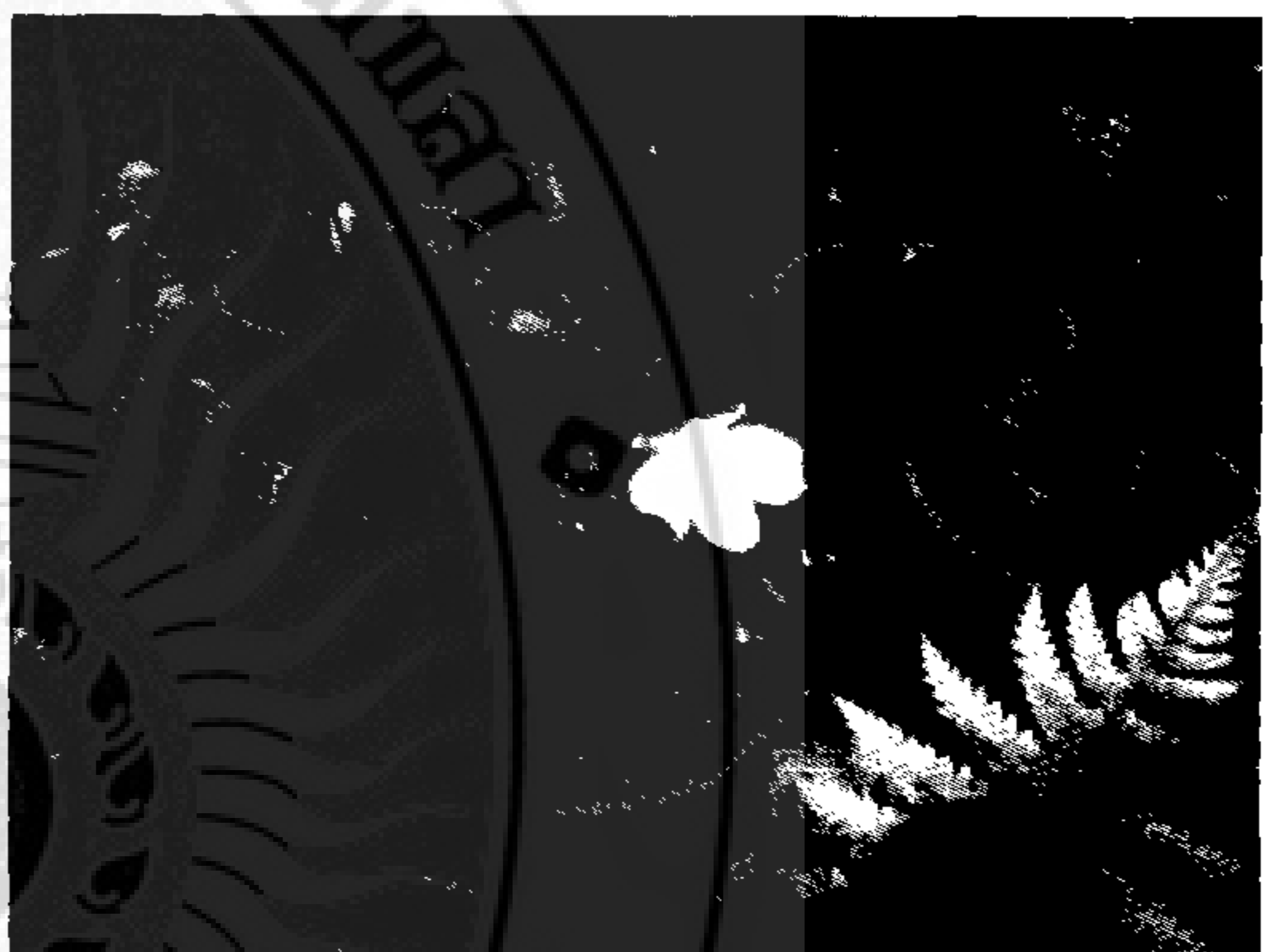
ภาพที่ 4-5 เปรียบเทียบกล้วยไม้รองเท้านารีม่วงสงขลากับรองเท้านารีขาวสตูลที่ได้มาจากตำบล ทุ่งนุ้ย จังหวัดสตูล ลักษณะของใบจะสั้น ปลายใบมน มีสีเขียวเข้ม ตันสั้นแผ่ออก ดอกมีก้านสั้น ดอกสีขาว (ตันเล็กอยู่ด้านข้างของรองเท้านารีม่วงสงขลา)

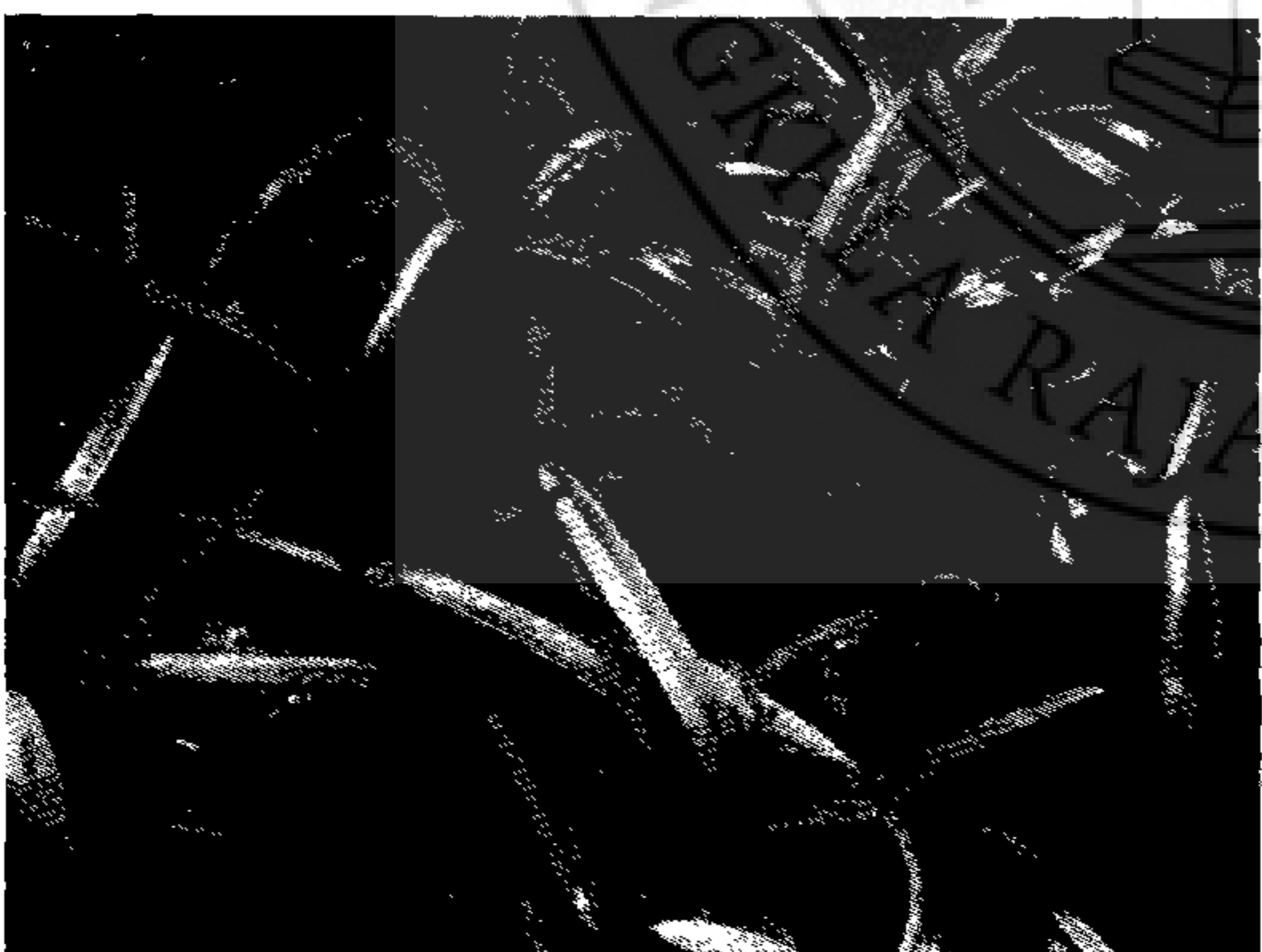
ภาพที่ 4-6 รองเท้านารีคางกบ จากสวนเรืองศรี ลักษณะคล้ายรองเท้านารีม่วงสงขลา ต่างกันตรงที่ ดอกและลายหินที่ใบ จากภาพตันเล็กยังไม่ออกดอก ถ้าไม่สังเกตให้ละเอียดจะคล้ายกับรองเท้านารี ม่วงสงขลาเป็นอย่างมาก

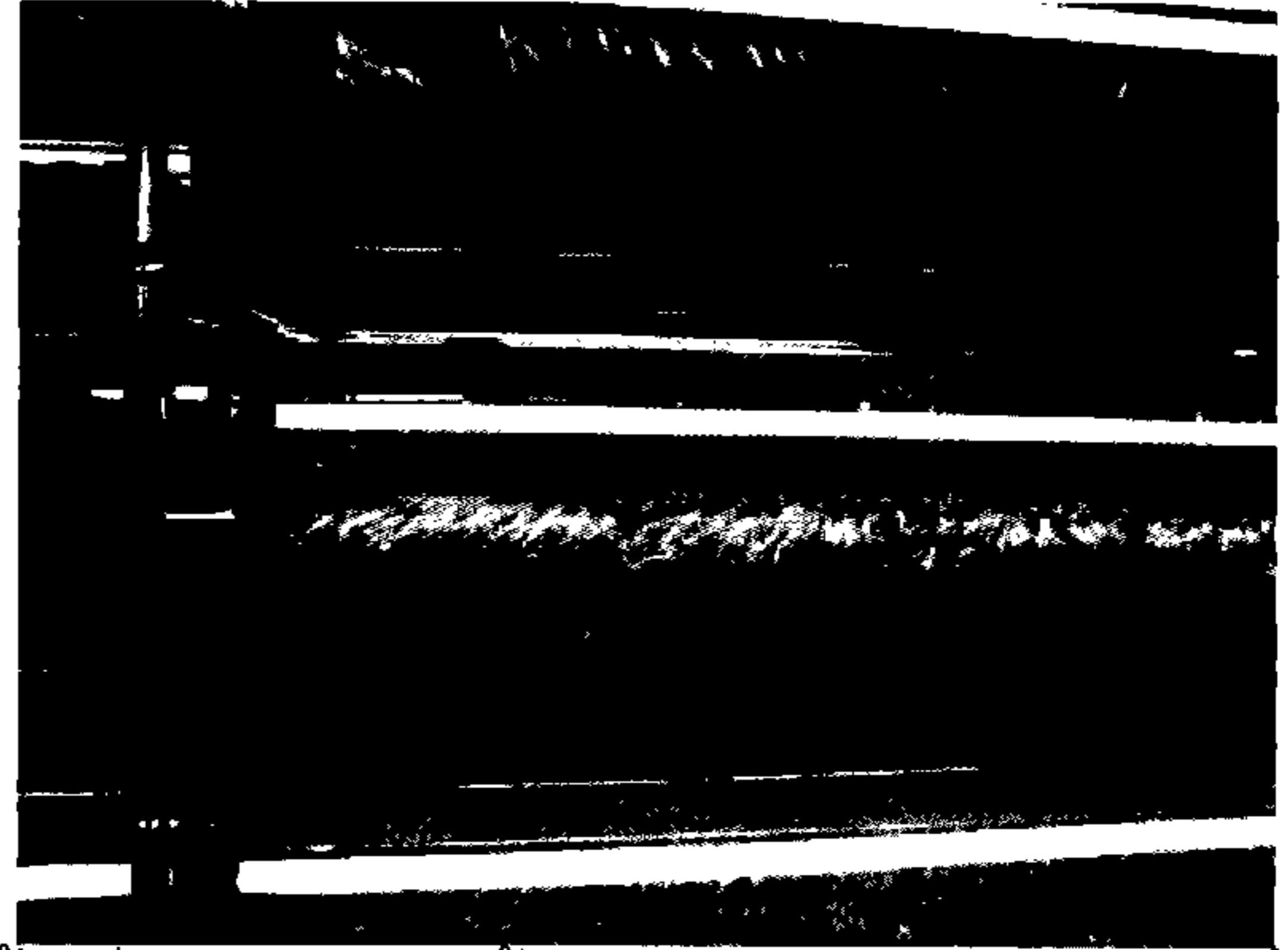
ภาพที่ 4-7 รongเท้า นารีขาวสตูล จากสวนเรื่องศรี ลักษณะใบเป็นใบขอบขนาน ปลายใบมนไม่แหลม อย่างรongเท้า นารีม่วงสงขลา มีลายหินที่ใบ ใบหนา สีของใบสีเขียวเข้มเกือบเป็นสีน้ำตาล ใต้ใบจะเป็นสีม่วง ดอก สีขาว ก้านยาว

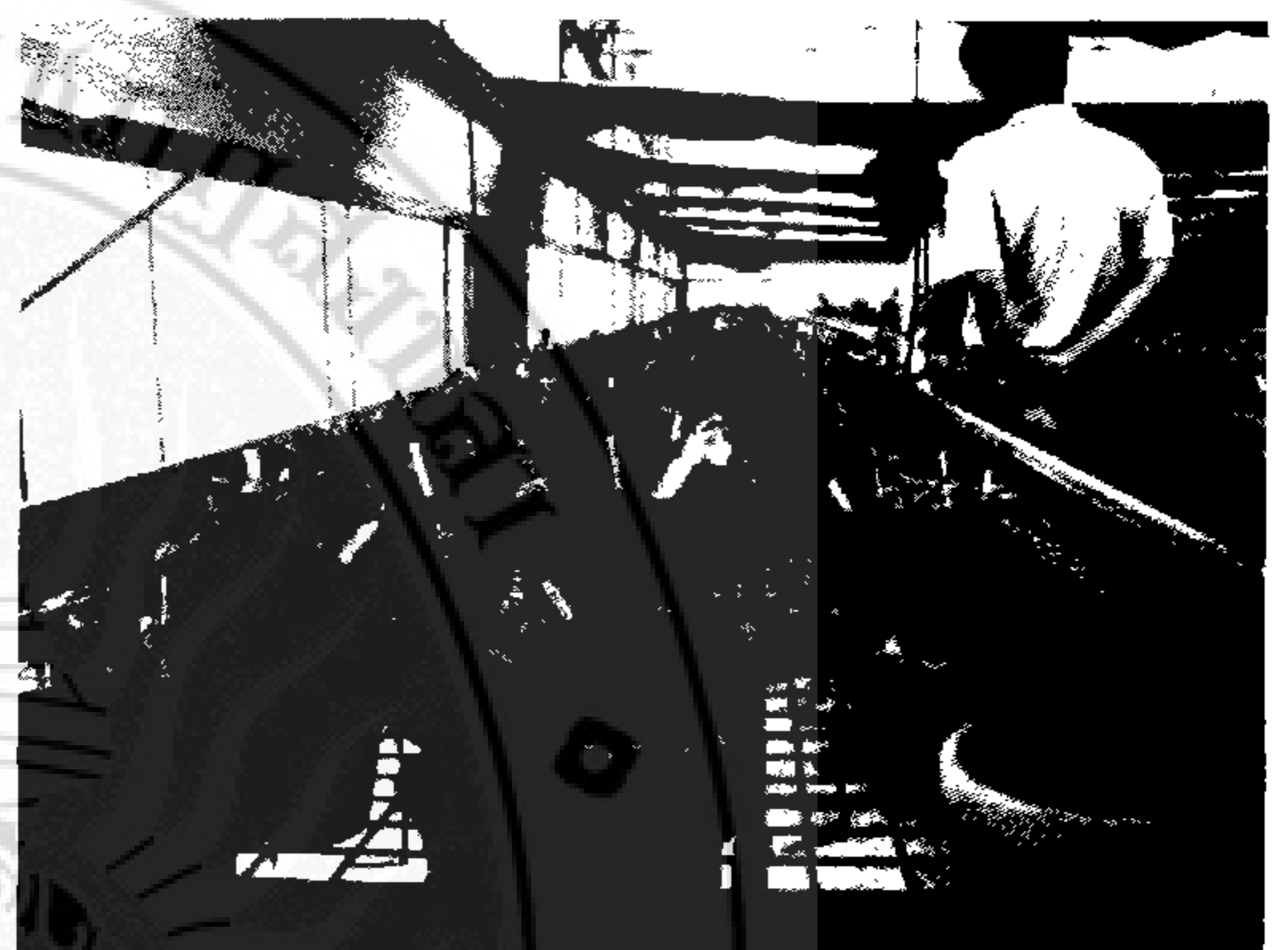
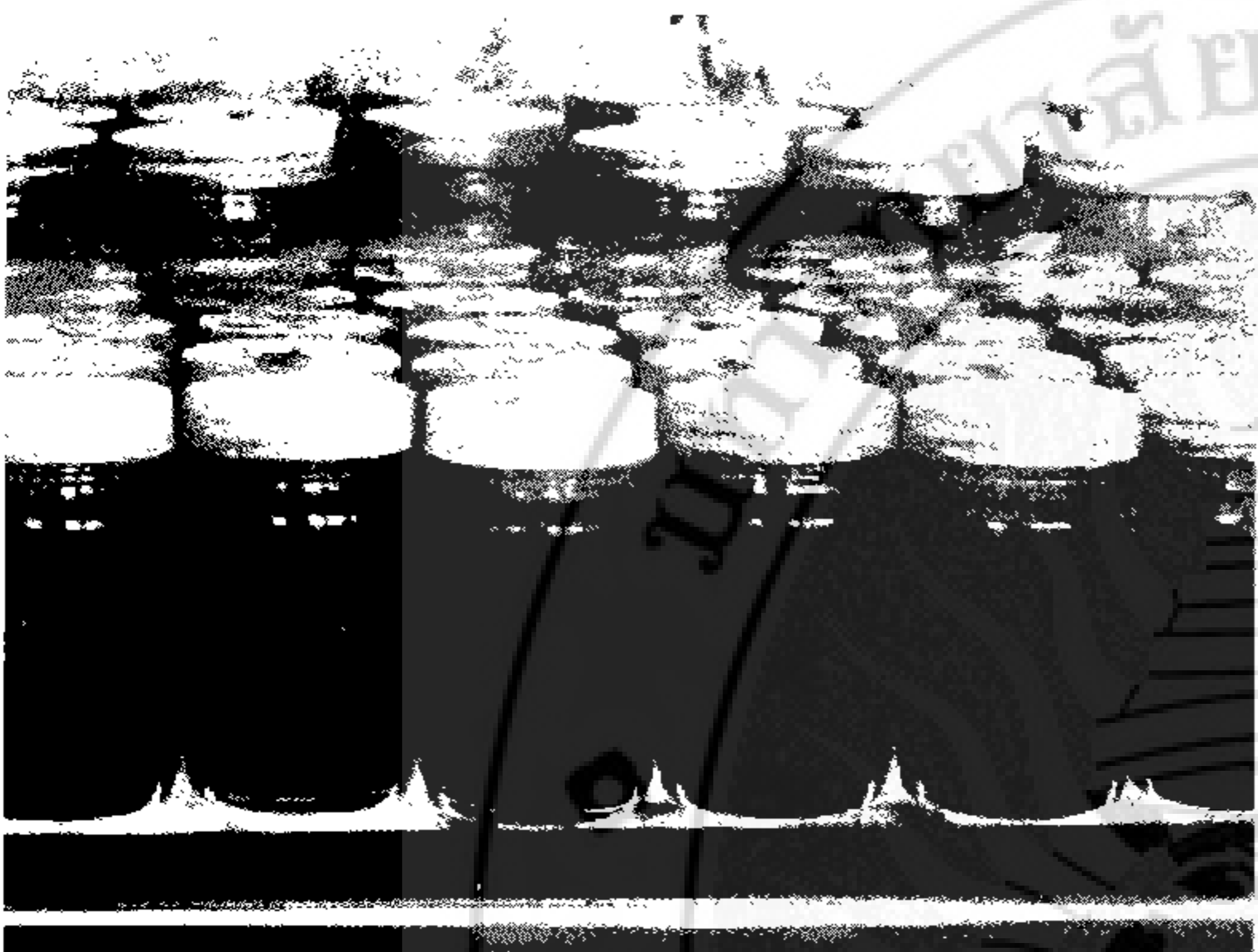
ภาพที่ 4-8 รongเท้า นารีขาวสตูล จากสวนเรื่องศรี มีดอกสีขาว

ภาพที่ 4-9 เปรียบเทียบลักษณะของใบ สีของใบ และลายบนใบของรongเท้า นารีต่างพันธุ์กัน ด้านซ้ายมือ เป็นรongเท้า นารีเหลืองกระบี่ ใบยาวขนาน ไม่มีลายหินที่ใบ ขวามือเป็นรongเท้า นารีคางกบ ใบสั้นกว่า ปลายแหลมเล็กน้อย มีลายหินที่ใบ จากสวนเรื่องศรี

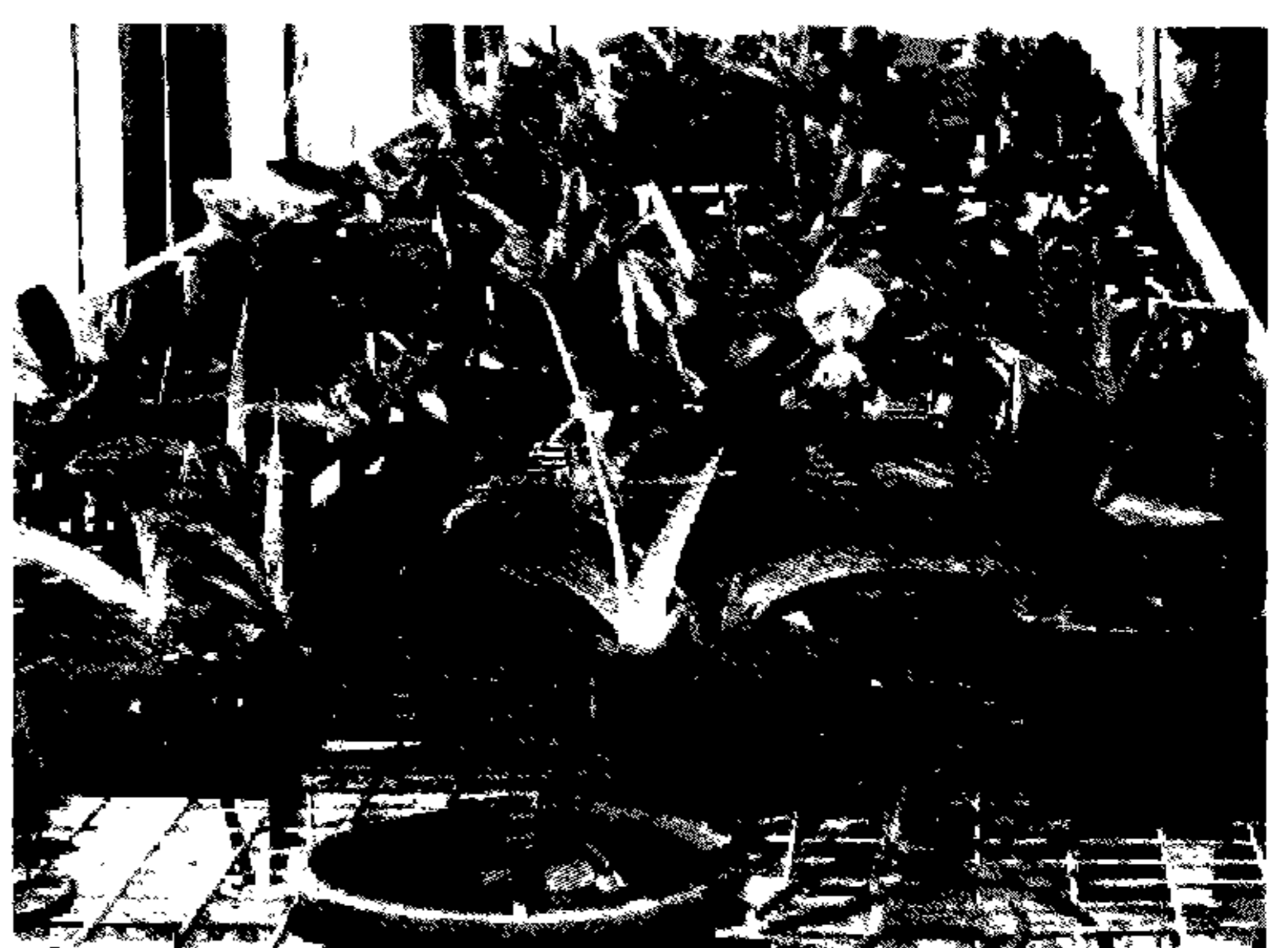
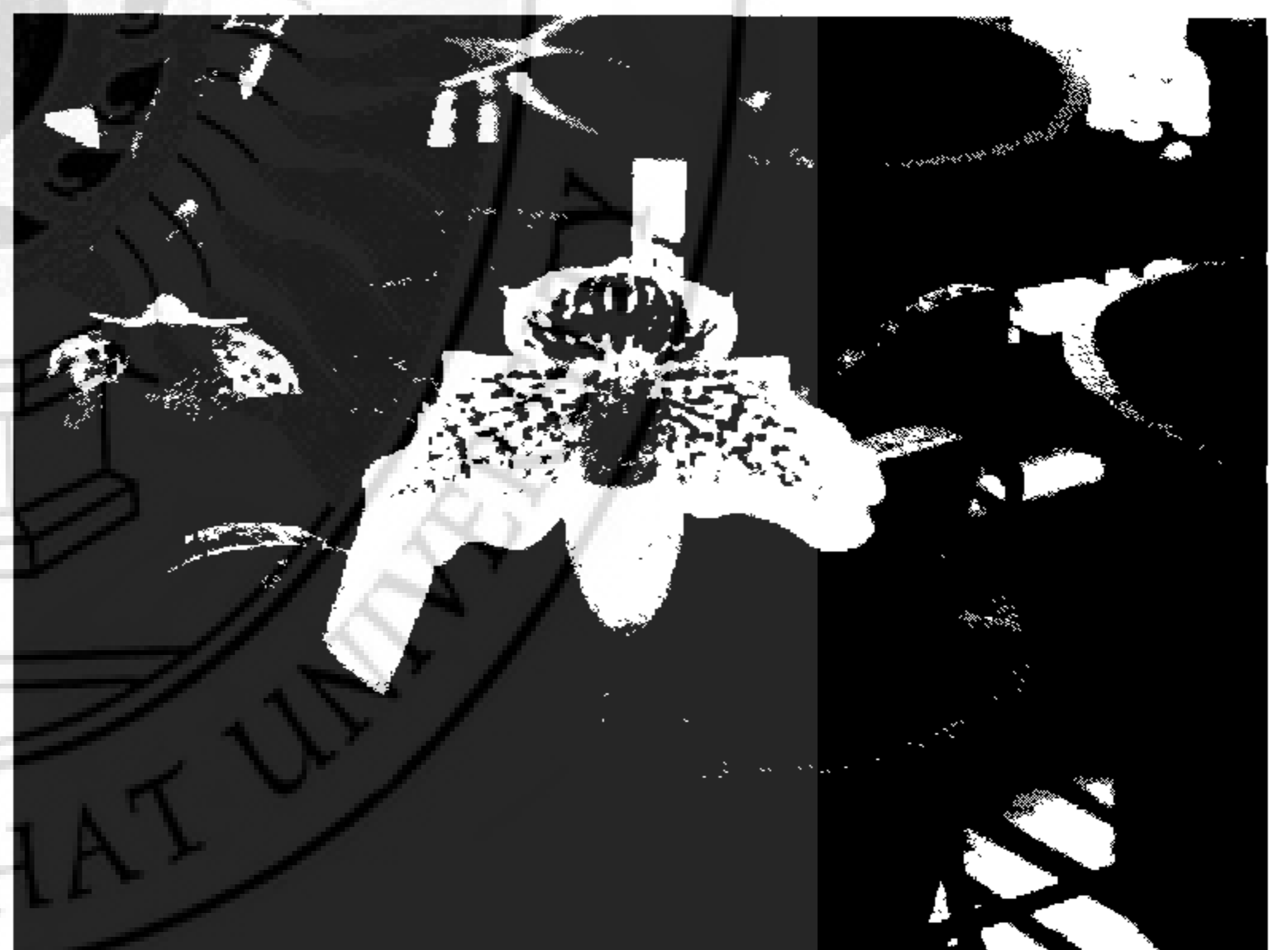

ภาพที่ 4-10 ห้องเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ และชั้นวางเนื้อเยื่อใช้ถูงเพาะเลี้ยงแทนขวด สถานที่เพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อพืช จังหวัดตรัง

ภาพที่ 4-11 ขวดเพาะเลี้ยงกล้วยไม้

ภาพที่ 4-12 โรงเรือนเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อพืช

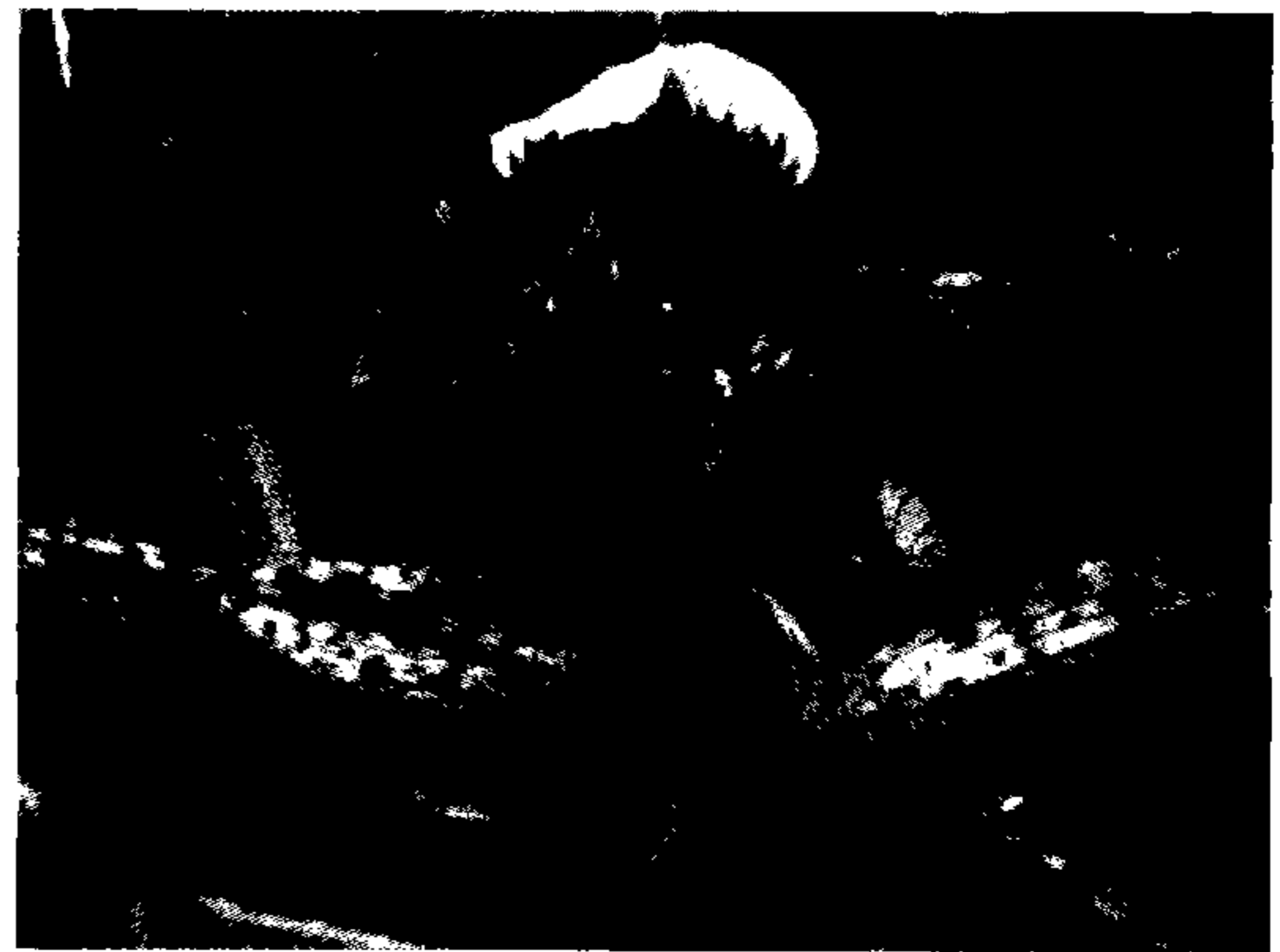
ภาพที่ 4-13 กล้วยไม้ชนิดต่างๆที่เพาะเลี้ยงในโรงเรือน

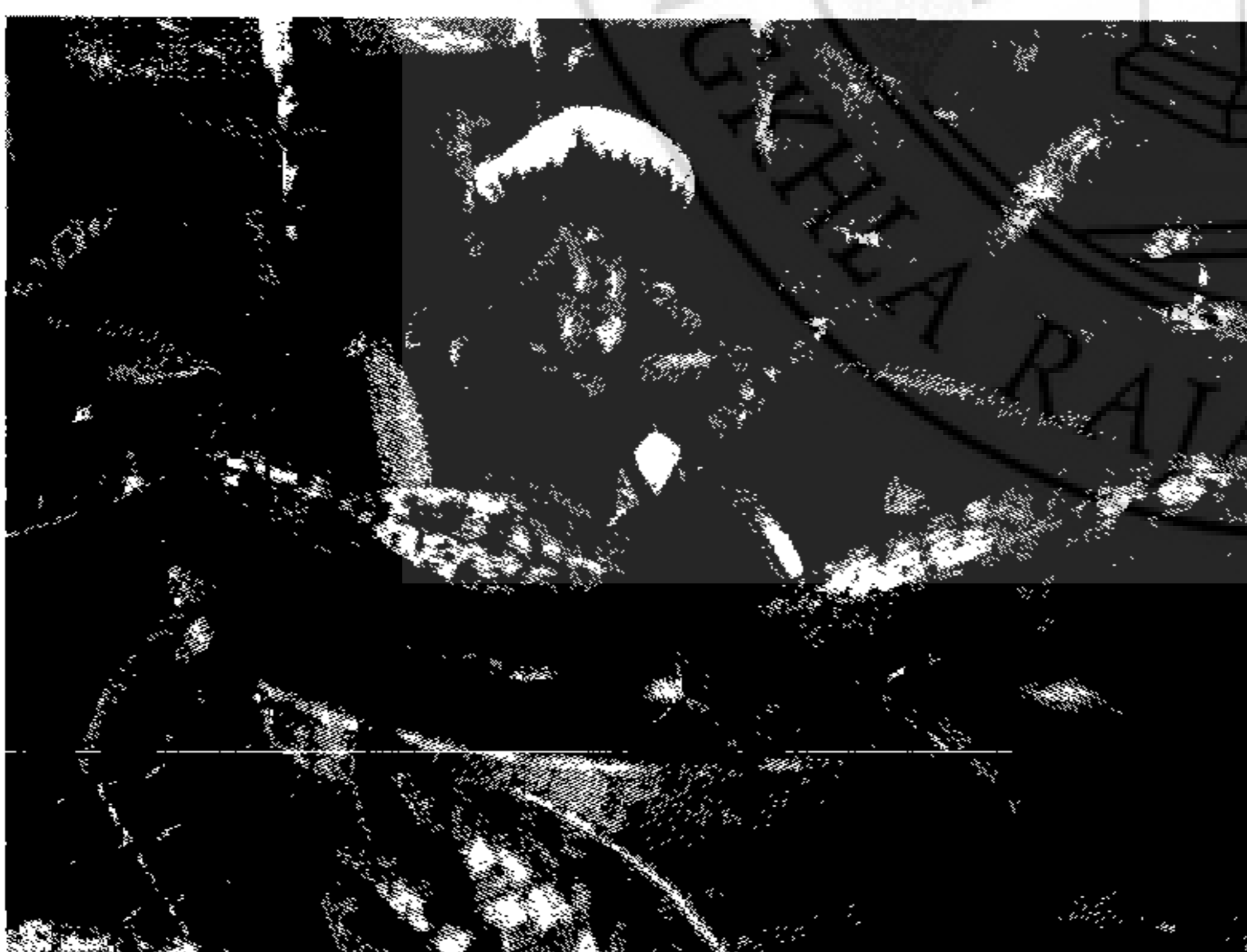
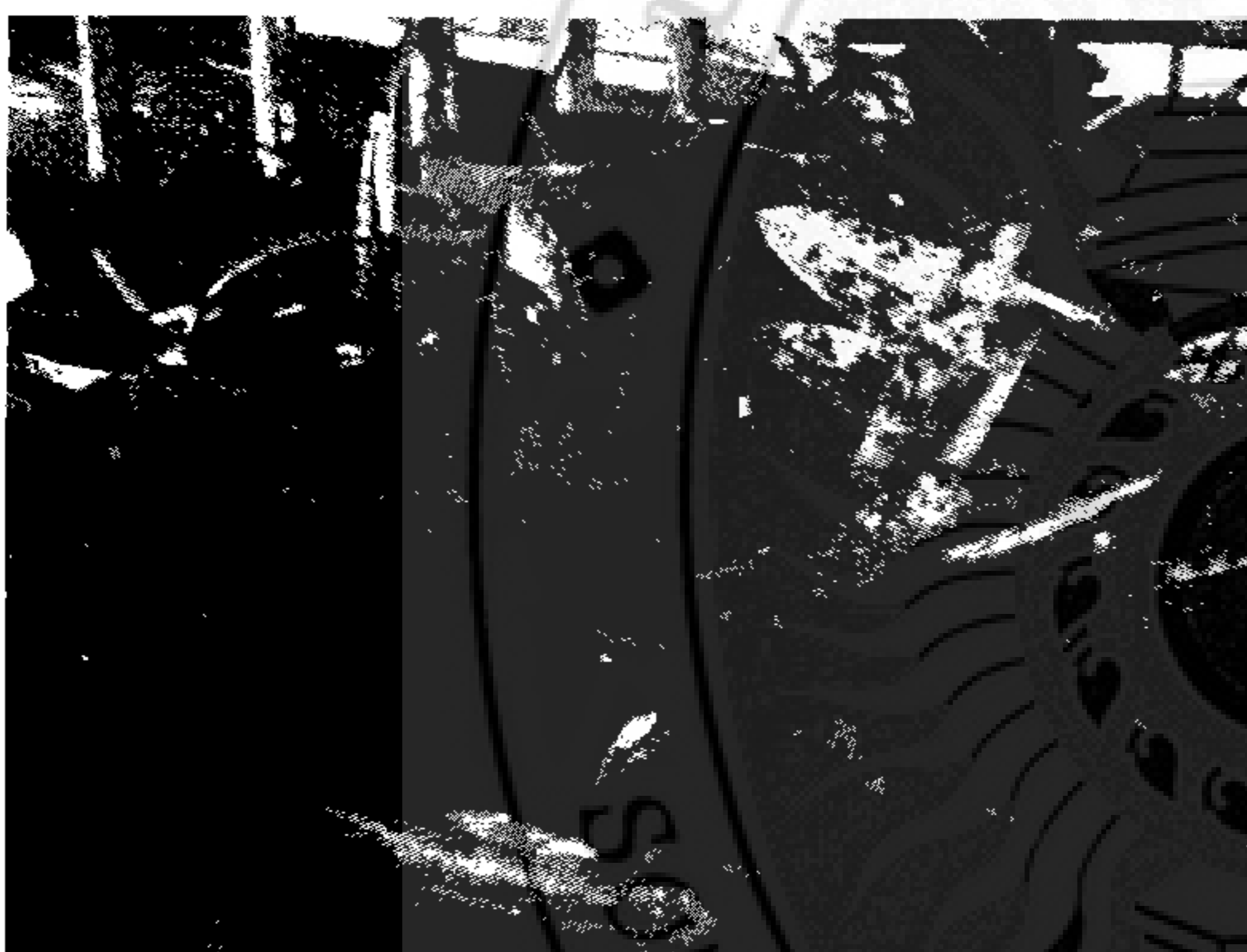
ภาพที่ 4-14 ดอกของกล้วยไม้รองเท้านารีม่วงสงขลาที่จังหวัดตรัง ลักษณะของดอกมีก้านยาวกว่าใบ ดอกมีสีม่วง ใบปลายแหลมเล็กน้อย มีลายหิน ต้นสั้น มีกอลเล็กน้อย

ภาพที่ 4-15 ฝักกล้วยไม้รองเท้านารีม่วงสงขลา ฝักมีขนาดประมาณ 8 เซนติเมตร มีขนเล็กน้อย มีสีเขียวปนน้ำตาล ก้านยาวขนาด 13 เซนติเมตร จากสถานีเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อพืช จังหวัดตรัง

ภาพที่ 4-16 กล้วยไม้รองเท้านารีม่วงสงขลา จากสมเด็จพระสังฆราช รัตภูมิ มีการเพาะเลี้ยงได้ต้นไม้ เป็นร่มเงา ได้รับแสงในช่วงเช้าเพียงเล็กน้อย รดน้ำเป็นประจำวันละ 1 ครั้ง มีจำนวน ประมาณ 35 กอ ขยายพันธุ์ โดยการแยกกอ ออกดอกในช่วงพฤษภาคม พันธุ์ที่อยู่ในภาพด้านขวามือ เป็นพันธุ์ที่กลายพันธุ์ไปจากพันธุ์เดิม

ภาพที่ 4-17 กล้วยไม้รองเท้านารีม่วงสงขลาจากสมเด็จพระสังฆราช รัตภูมิ ลักษณะของกอที่มีขนาดใหญ่ กำลังออกดอก ช่วงเดือน มิถุนายน 2551

ภาพที่4-18 กล้วยไม้รองเท้านารีจากบ้านศุภกฤต เอียดเสถียร ท่าชะมวง รัตภูมิ

การสำรวจแหล่งที่อยู่อาศัยของกล้วยไม้รองเท้านารีม่วงสงขลา

จากการศึกษาแหล่งที่อยู่อาศัยของกล้วยไม้รองเท้านารีม่วงสงขลา บริเวณน้ำตกโตนลุงไข หมู่ที่ 7 ตำบลท่าชะมวง อำเภอรัตภูมิ สงขลา ในเดือนกรกฎาคม 2551 บริเวณเขาแก้ว สุดยอดเขาของเทือกเขาบรรทัด พบรองเท้านารีม่วงสงขลากระจายอยู่ห่างๆ ตามพงหญ้า ส่วนใหญ่เป็นใบไม้แห้งประเภทไผ่ และยังพบที่โตนหมากลิ้ง ตำบลเขาพระ อ.รัตภูมิ จ.สงขลา นอกจากกล้วยไม้รองเท้านารีม่วงสงขลาแล้ว ยังพบกล้วยไม้ที่หายากอีกหลายชนิด สมุนไพรที่ใช้รักษาโรคอีกหลายชนิด เช่น ต้นตาลครอบ แก้วโรคตาลในเด็ก มีลักษณะเป็นใบกลมๆครอบกัน ใบอบน้ำ ขายใบละ 10 บาท จากการสัมภาษณ์ทราบว่าเมื่ออดีตประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา กล้วยไม้รองเท้านารีม่วงสงขลามีอยู่เป็นจำนวนมาก เป็นดงขนาดใหญ่ ปัจจุบันลดน้อยลงเป็นจำนวนมาก ใกล้สูญพันธุ์

รองเท้านารีม่วงสงขลาที่พบบริเวณเขาแก้ว อยู่ในเขตป่าสงวน เดิมเป็นป่าไร่ 11 ไร่ บริเวณที่พบรองเท้านารีม่วงสงขลาคือบริเวณที่ห่างจากคลองสามแยกที่เป็นที่พักริมทางประมาณ 500 เมตร พบกระจายอยู่ทั่วไป ประมาณ 14 ต้น ห่างขึ้นไปบนยอดเขา พบอีกประมาณ 8 ต้น บางต้นกำลังเกิดดอก ในการศึกษาครั้งนี้ได้ทำการบันทึกภาพ ไม่ได้นำต้นไม้มัดกล้วยมาเพาะปลูก เพื่อเป็นการอนุรักษ์ในป่าพบสัตว์ หลายชนิด เช่น นกกรด นกเขิว นกแดง ปลาตุ๊กรำพัน ตะพานน้ำตัวเล็ก พืชที่พบได้แก่ ไหลเผือก ลูกสะบ้า (ภาพที่ 4-22)

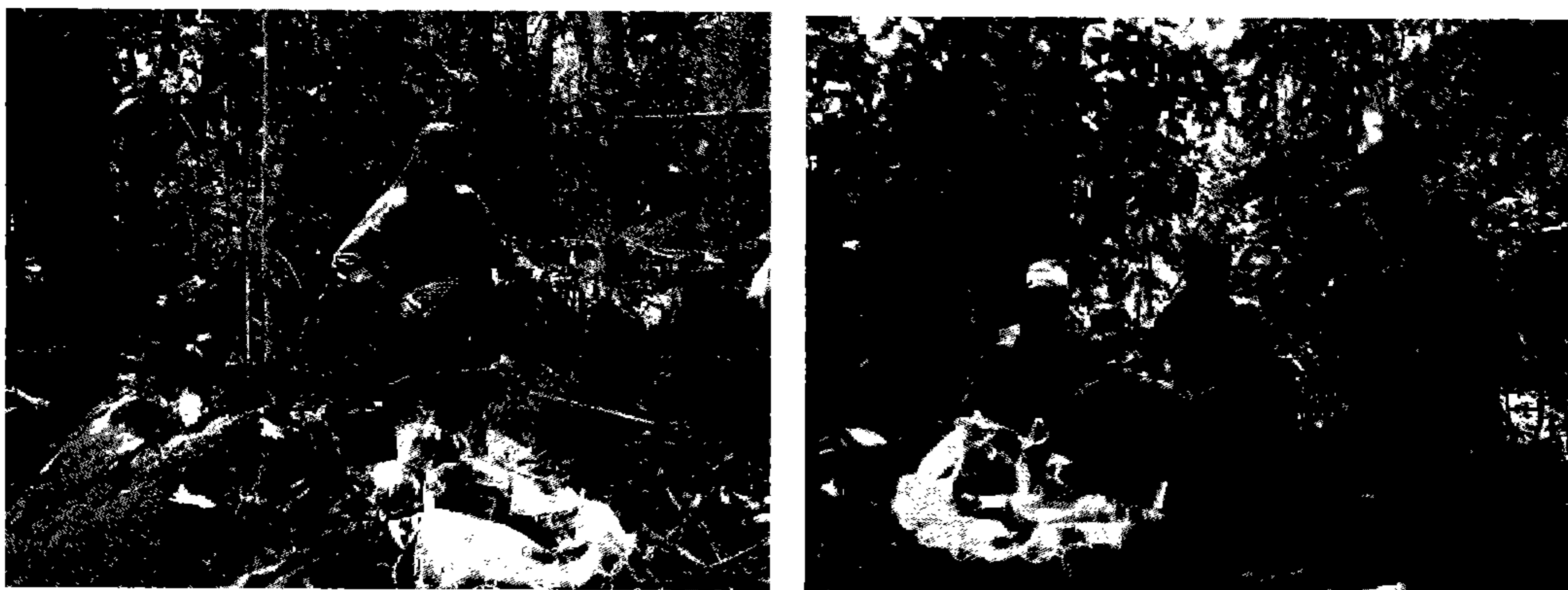
ในการศึกษารั้งนี้ได้มีผู้นำทาง ร่วมในการศึกษาเป็นจำนวน 10 คน ตามรายชื่อภาคผนวก และภาพผู้ร่วมเดินทาง

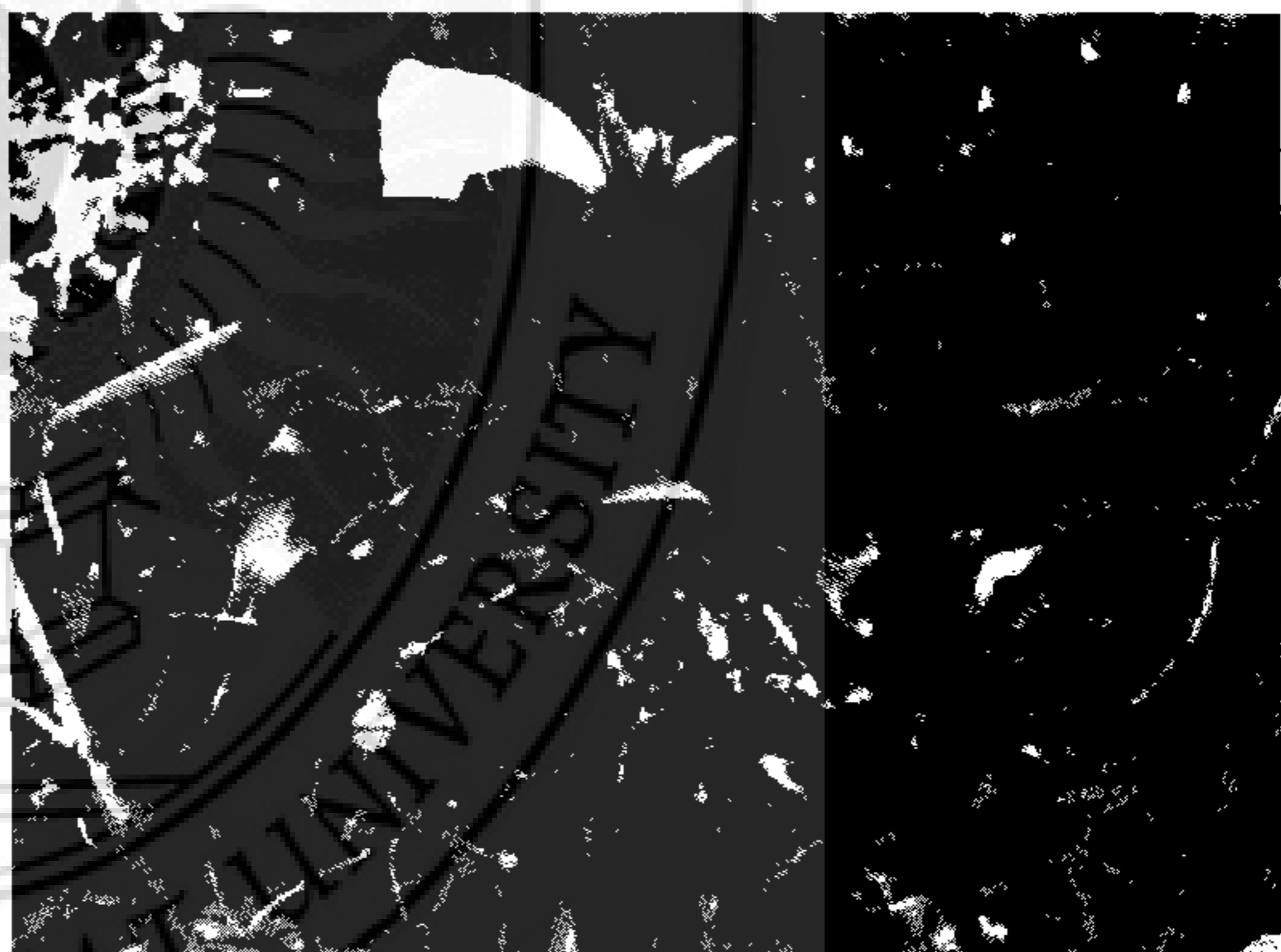
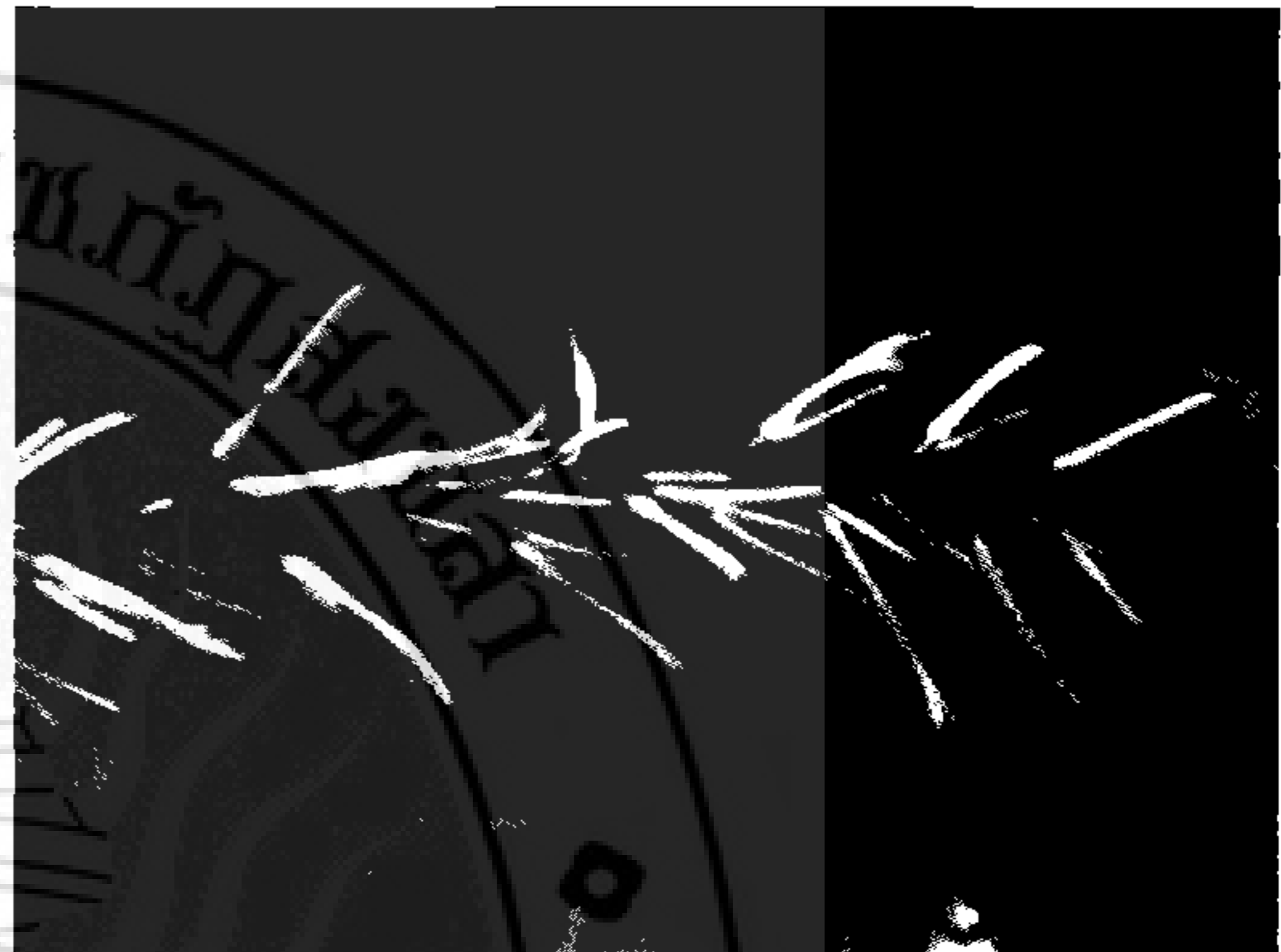
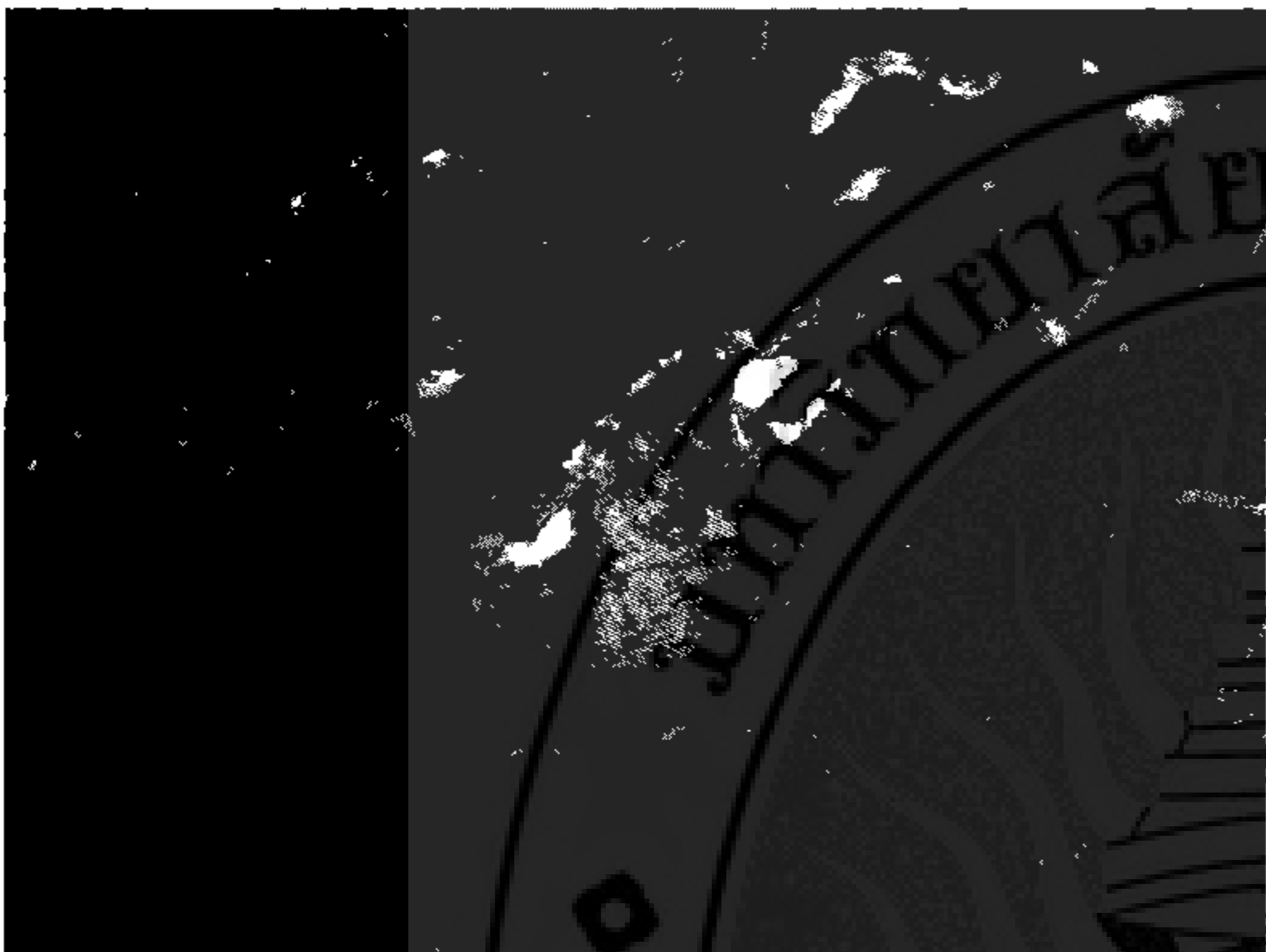
ภาพที่4-19 น้ำตกลุงไซ ท่าชะมวง อำเภอรัตนภูมิ

ภาพที่ 4-20 ผู้ร่วมเดินทาง จัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์

ภาพที่ 4-21 ผู้นำทาง และคณะ พักระหว่างทาง เตรียมอาหารกลางวัน

ภาพที่ 4-22 พืชบางชนิดที่พบบริเวณริมทางเดินไปยอดเขาบริเวณเทือกเขาบรรทัด

ภาพที่ 4-23 กล้วยไม้พันธุ์หางช้างที่พบบริเวณเทือกเขาบรรทัด อำเภอรัตภูมิ

สภาพแวดล้อมรองเท้านารีม่วงสงขลา

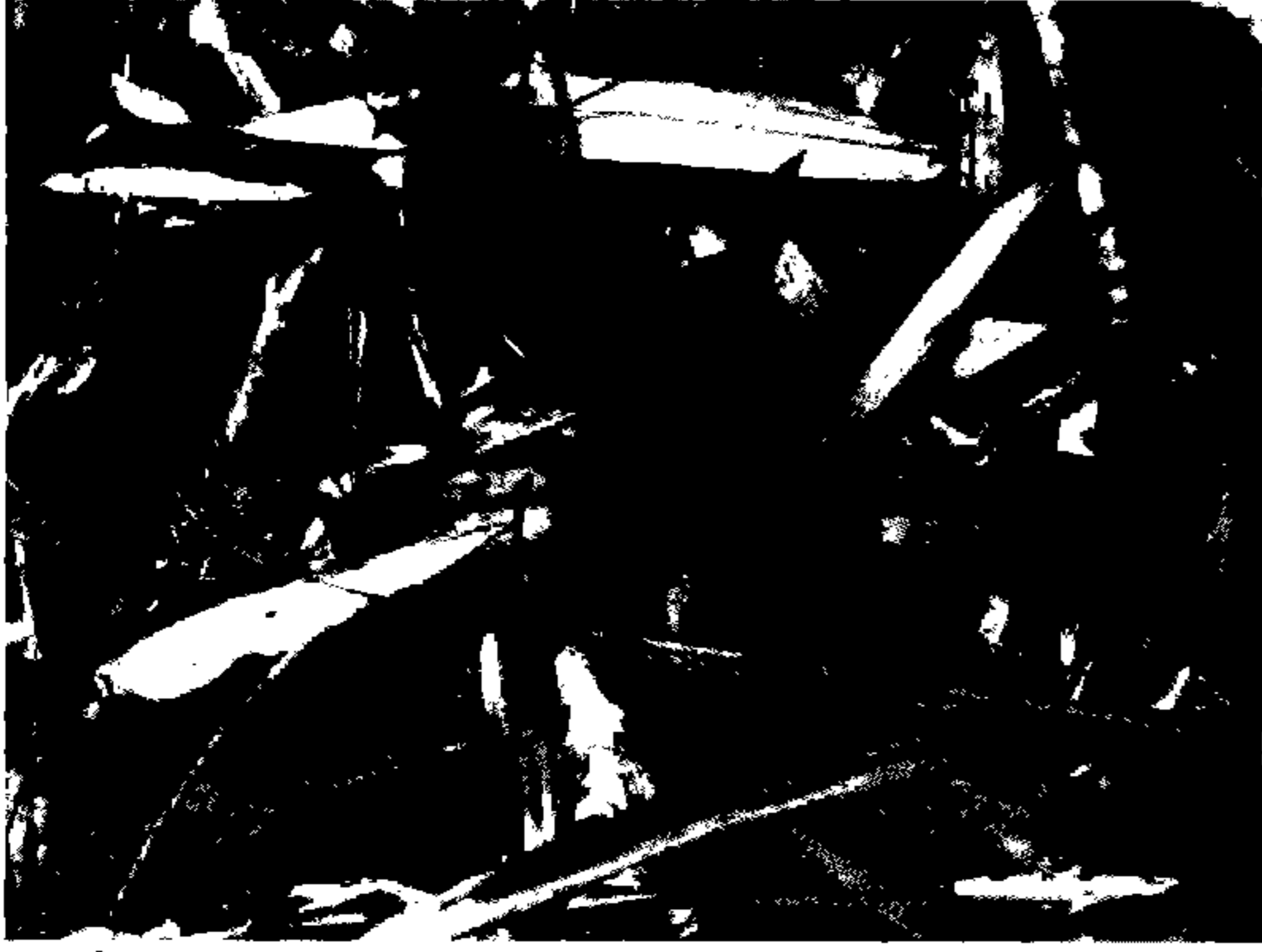
รองเท้านารีม่วงสงขลา มีสภาพแวดล้อม อุณหภูมิประมาณ 25-28 องศาเซลเซียส ต้องการแสง อยู่ในป่าโปร่ง บริเวณที่เป็นป่าไผ่ บริเวณโคนต้นมีใบไม้ทับถมเป็นปุ๋ย พืชล้มลุก เป็นภูเขาหิน บริเวณ ไม่ต้องการความชื้นมาก พืชที่เจริญส่วนใหญ่เป็น ไม้กอเล็กๆ หญ้า เฟิร์น เตย หวาย

ภาพที่ 4-24 สภาพแวดล้อมของป่าที่เป็นที่อาศัยของกล้วยไม้รองเท้านารีม่วงสงขลา บริเวณเขาแก้ว อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา

ภาพที่ 4-25 บริเวณป่าที่ไม่พบรองเท้านารีม่วงสงขลา เป็นป่ามีต้นไม้ใหญ่ มีความชื้นสูง

ภาพที่ 4-26 ต้นกล้วยไม้รองเท้านารีม่วงสงขลา ที่เจริญตามธรรมชาติ อยู่ใต้ใบไม้ กำลังออกดอก บริเวณเขาแก้ว อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา

ตอนที่ 2 การขยายพันธุ์กล้วยไม้รองเท้านารีโดยวิธีเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อพืช

ในการศึกษาครั้งนี้ได้นำตายอดและฝักของกล้วยไม้รองเท้านารีม่วงสงขลาที่ได้จากการผสมพันธุ์ มาเพาะเลี้ยงในอาหารสังเคราะห์ได้แก่ อาหารสูตรเอ็มเอส ที่มีน้ำมะพร้าว 250 มิลลิลิตร/ลิตร ผลปรากฏว่าในการนำเนื้อเยื่อตายอดและตาข้างมาเพาะเลี้ยง จำนวน 8 ครั้ง พบว่า เนื้อเยื่อที่นำมาเพาะเลี้ยงทำความสะอาดยาก เนื่องจากเป็นต้นที่อาศัยอยู่ในดิน มีการปนเปื้อนแบคทีเรีย และรา และมีต้นพันธุ์น้อย หนึ่งต้นจะได้ตาเพียง 1 ตา จึงได้นำเอาฝักมาเพาะเลี้ยง ฝักที่ได้จากต้นที่มีสีน้ำตาลแก่พร้อมจะขยายพันธุ์ได้มักจะเกิดเชื้อราและมีเมล็ดเป็นสีน้ำตาล ขณะนี้กำลังเพาะเลี้ยงในห้องปฏิบัติการต้องรอระยะเวลาจนเมล็ดจึงจะเจริญ เมล็ดที่ยังอ่อนฝักจะเป็นสีเขียว เมื่อผ่าเมล็ดพบว่าเมล็ดมีสีขาว เมล็ดอ่อน การฟอกฆ่าเชื้อสะดวกและปลอดภัยได้ดี ขณะนี้กำลังเพาะเลี้ยงในห้องปฏิบัติการ (ดังภาพที่ 4-27 ถึง 4-31)

ก

ข

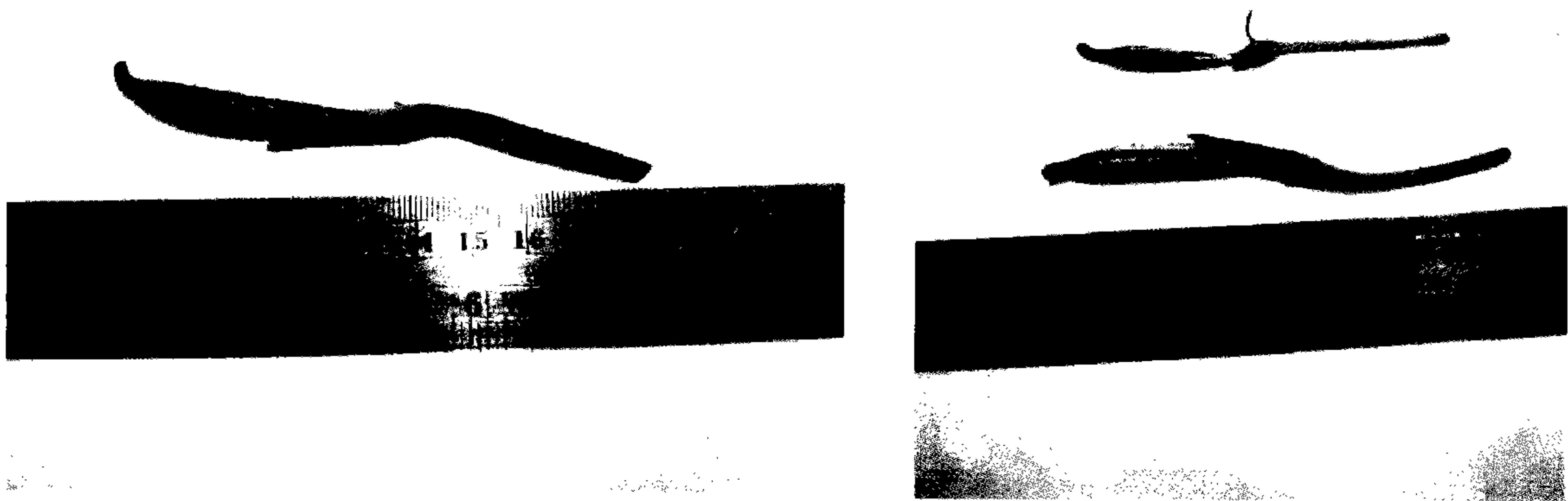

ค

ภาพที่ 4-27 ภาพ ก ฝักกล้วยไม้รองเท้านารีม่วงสงขลาที่แก่ มีสีน้ำตาล

ภาพ ข เมล็ดที่แก่ เห็นนิวเคลียส ขยาย 10X10 เท่า

ภาพ ค เมล็ดกล้วยไม้ขยาย 40X10 เท่า

ก

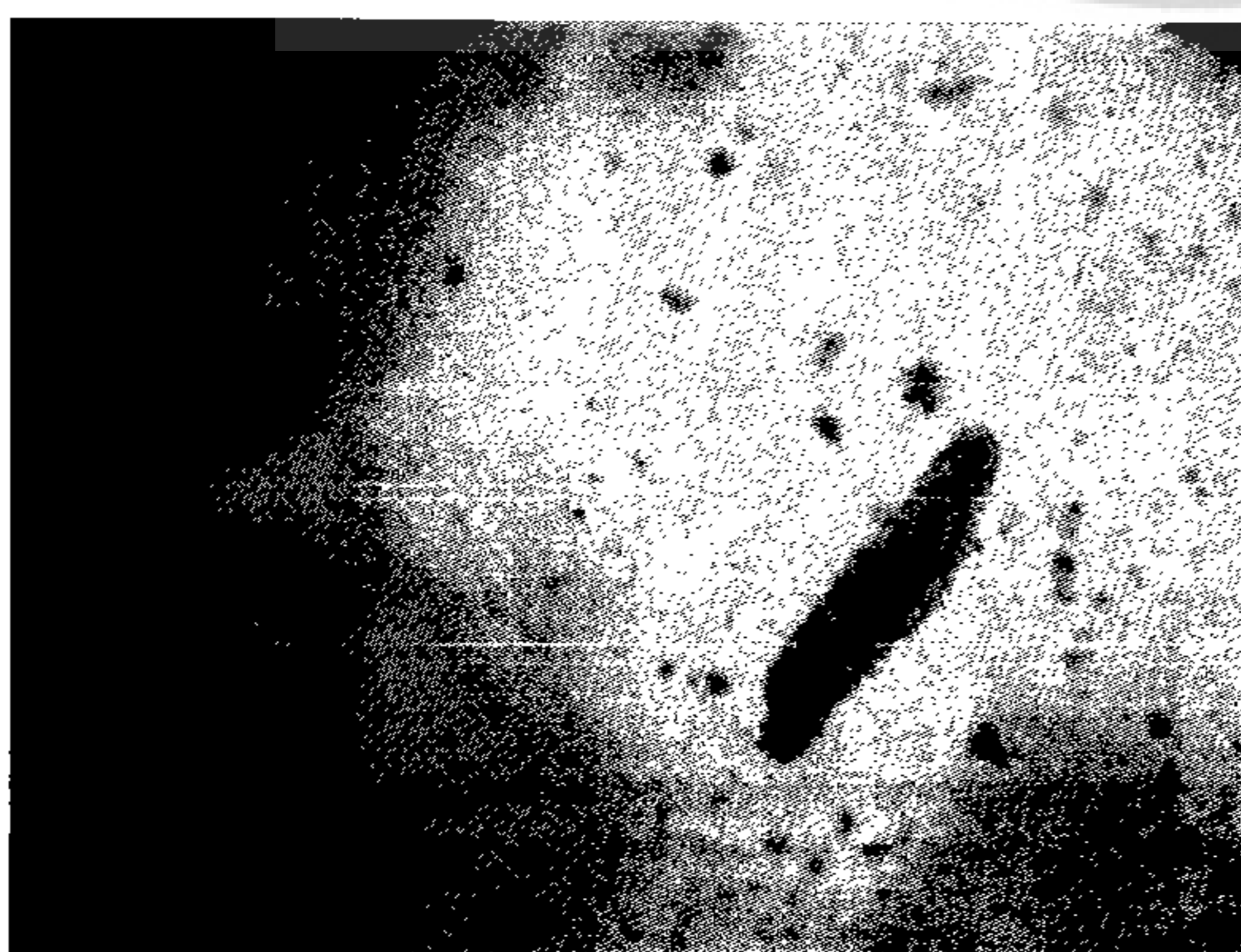
ข

ภาพที่ 4-28 ภาพ ก ขนาดของฝักรองเท้าনারีม่วงสงขลาที่ได้จากต้นพันธุ์ รัตภูมิ

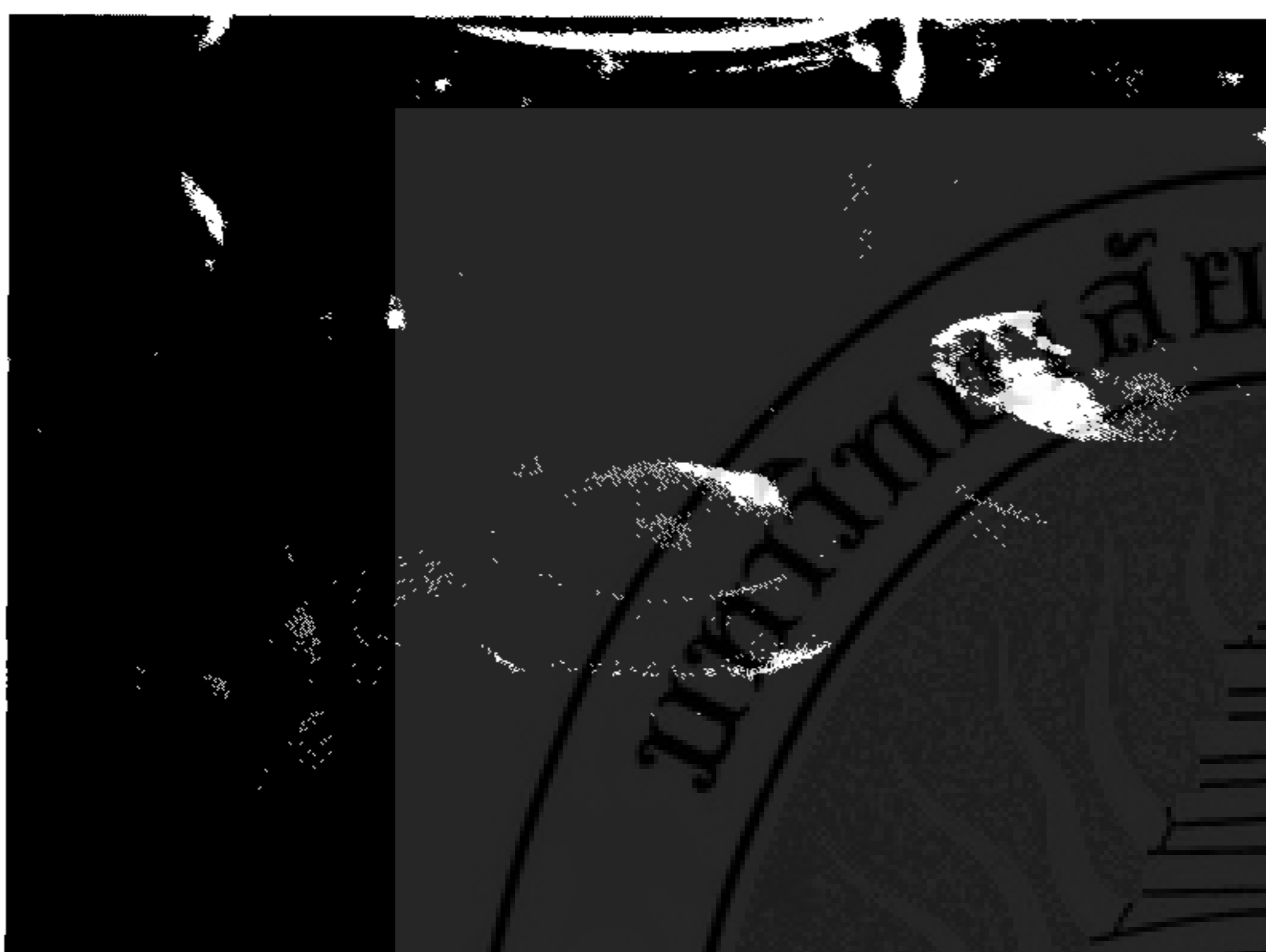
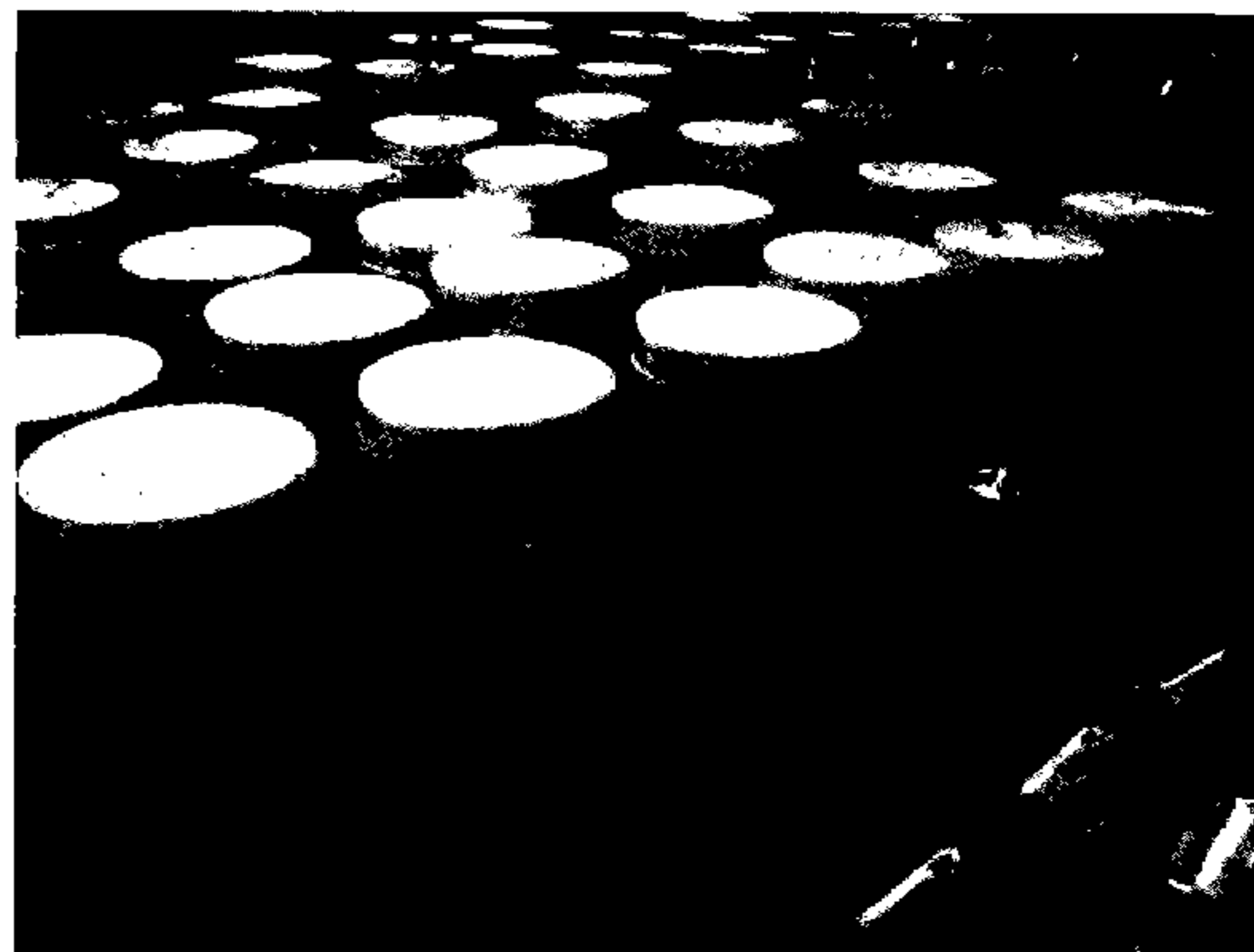
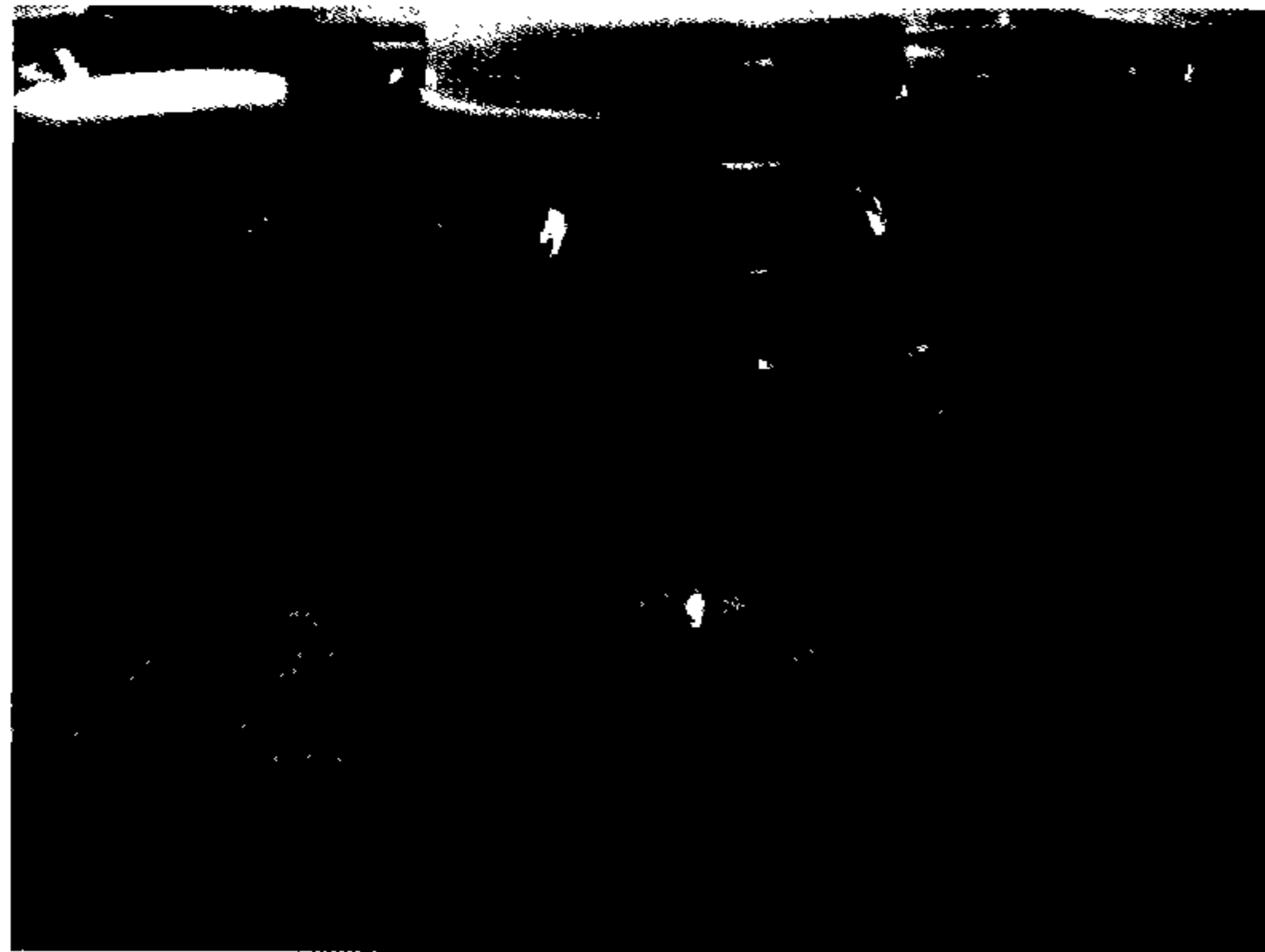
ภาพ ข เปรียบเทียบขนาดฝักรองเท้าনারีม่วงสงขลา กับรองเท้าขาวสตูล

ภาพที่ 4-29 เปรียบเทียบ ขนาดของฝักรองเท้าনারีม่วงสงขลาที่ได้จากต้นพันธุ์ รัตภูมิกับกล้วยไม้พญาจักรทันต์

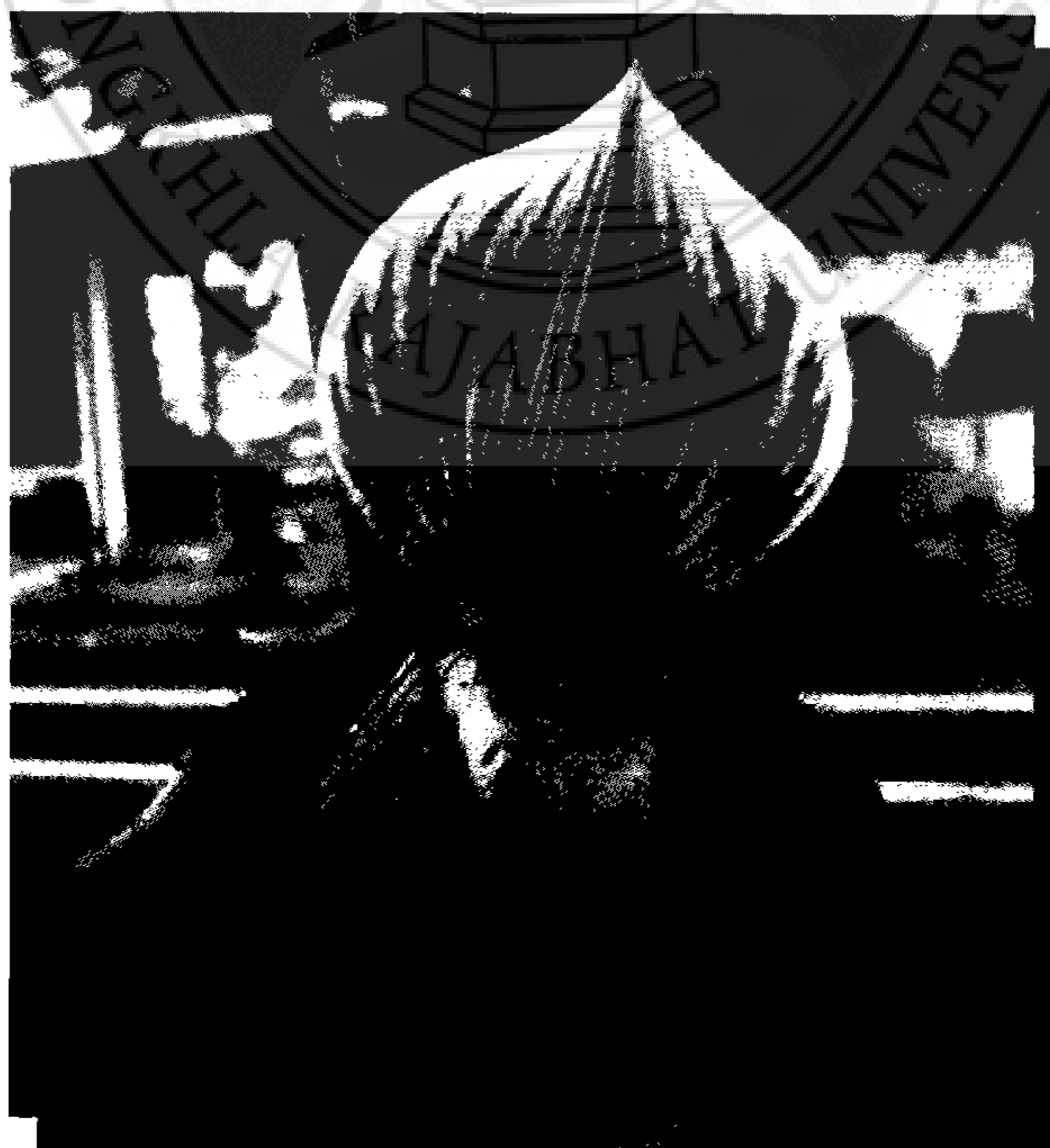

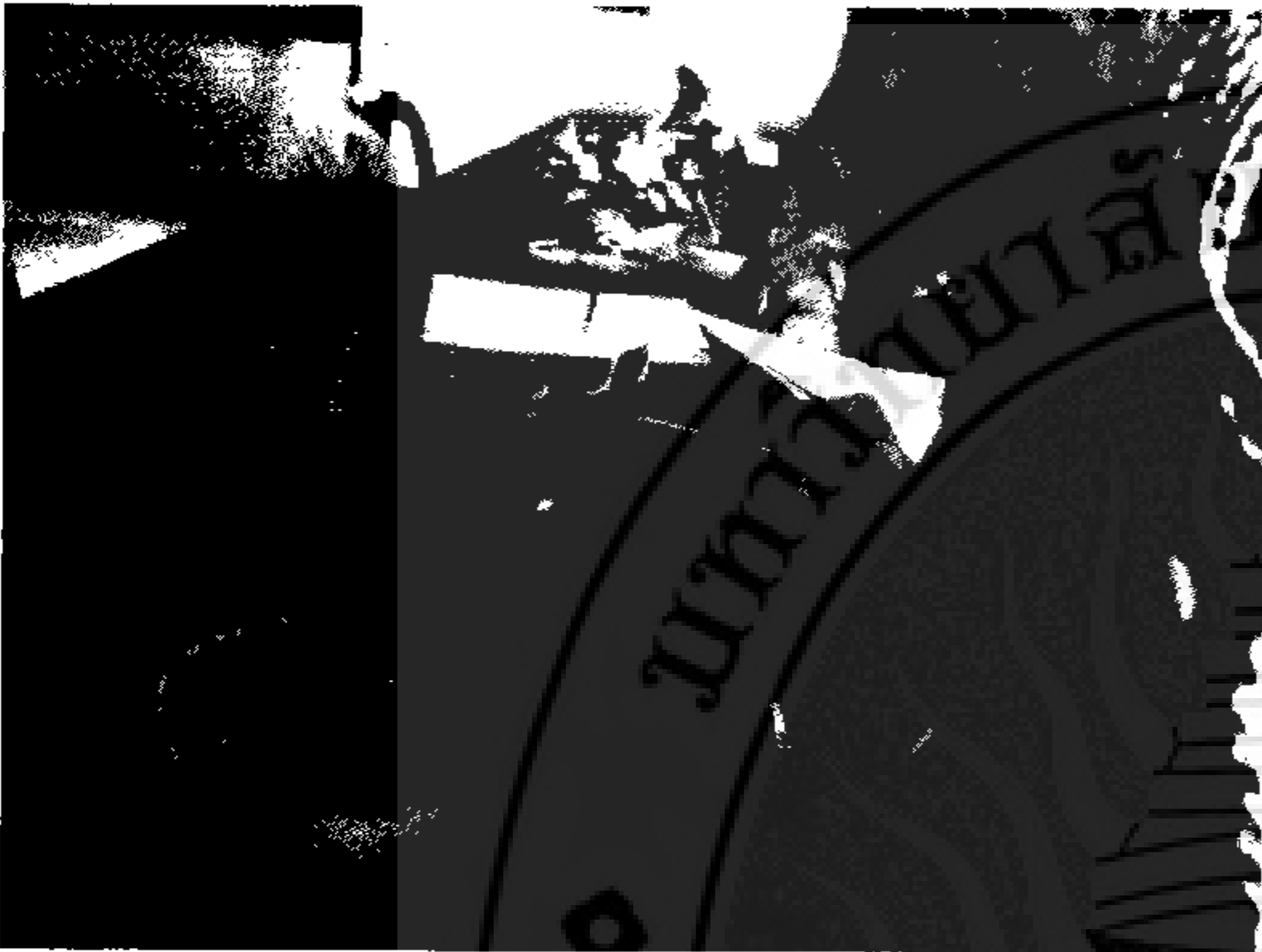
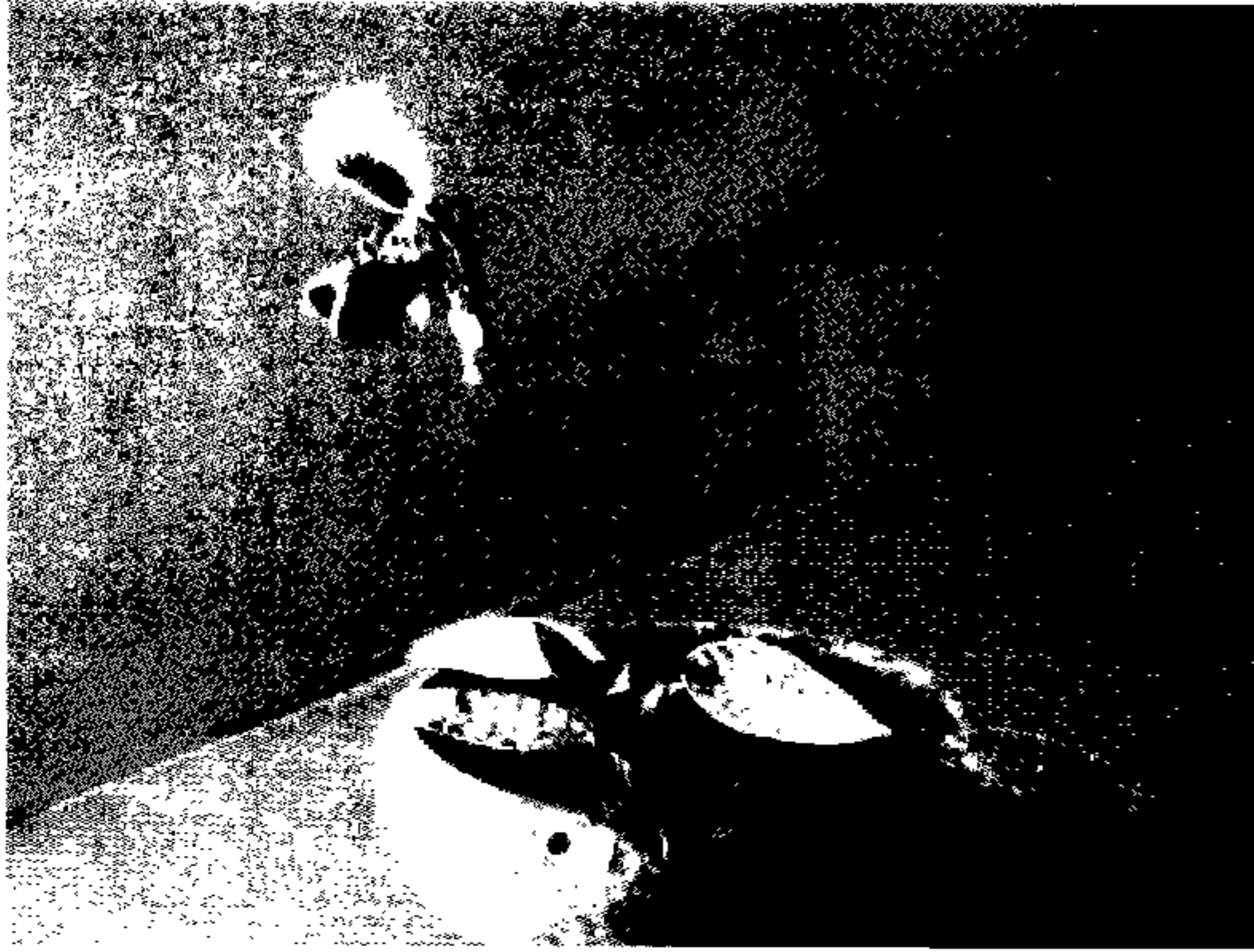
ภาพที่ 4-30 เมล็ดกล้วยไม้รองเท้าনারีที่ยังอ่อน ย้อมสีอะซิโตคาร์มิน 40X10 เท่า

ภาพที่ 4-31 เมล็ดกล้วยไม้รองเท้านารีม่วงสงขลาที่เพาะเลี้ยงในอาหารสังเคราะห์

ในการนี้ได้ทำการผสมพันธุ์กล้วยไม้รองเท้านารีม่วงสงขลา ดังภาพที่ 4-32

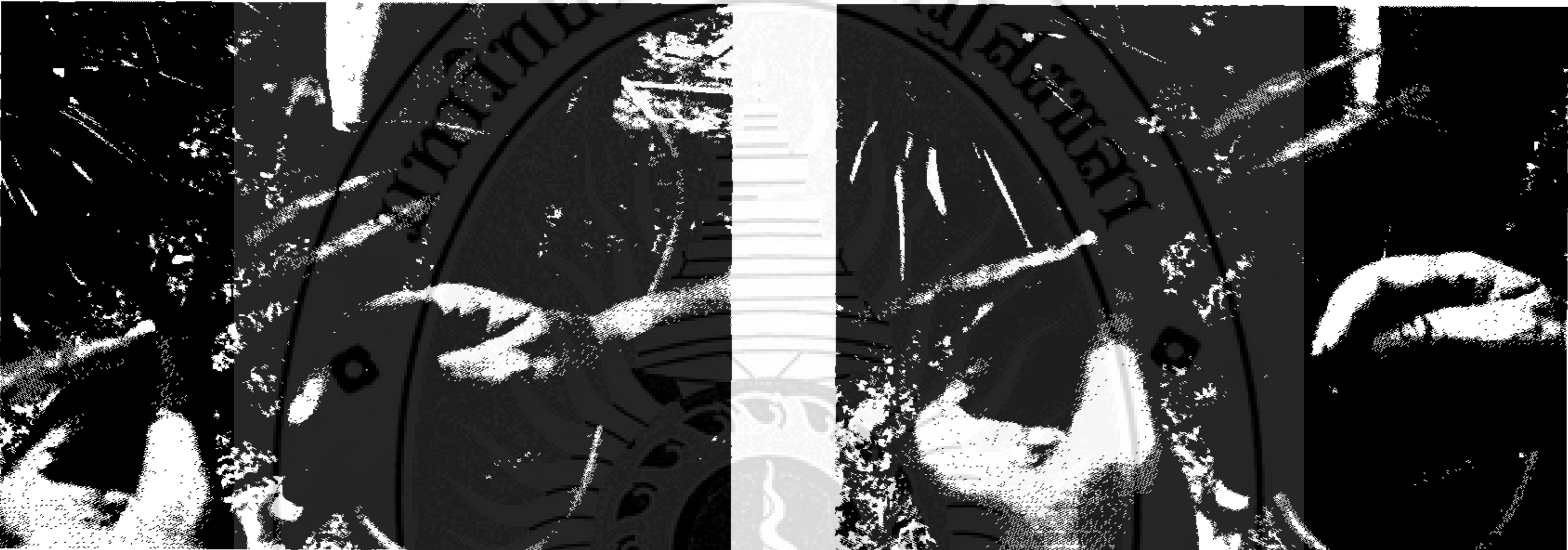

ภาพที่ 4-32 ขั้นตอนการผสมพันธุ์กล้วยไม้รองเท้านารีม่วงสงขลา

ภาพที่ 4-33 ผู้เข้าร่วมประชุม ทดลองการผสมพันธุ์กล้วยไม้รองเท้านารีม่วงสงขลา

ภาพที่ 4-34 ลำต้นของกล้วยไม้รองเท้านารีม่วงสงขลา ที่เจริญออกมาเป็นส่วนที่เรียกว่าไหล บริเวณลำต้นมีตา เมื่อถึงส่วนของต้นมาล้างให้สะอาด เอาดินและวัสดุอื่นๆออก ตัดเป็นท่อนเล็กๆ และใช้ปูนแดงป้ายบริเวณรอยแผล นำมาเพาะเลี้ยง ตาที่บริเวณข้อจะเจริญเติบโตเป็นต้นเล็กๆ

ตอนที่ 3 การเผยแพร่ความรู้แก่ชุมชน และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุ์กล้วยไม้

จัดการประชุมให้เกษตรกร ชุมชน ท่าชะมวง อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา ได้จัดการประชุมโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการในการขยายพันธุ์กล้วยไม้รองเท้านารีโดยวิธีเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อพืช ในวันที่ 13 กรกฎาคม 2551 ณ ชมรมกล้วยไม้รองเท้านารี บ้านเลขที่ 416/2 กิโลเมตร 14 ตำบลท่าชะมวง อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน 42 คน ผลปรากฏดังนี้

ตอนที่ 1

ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ทำแบบสำรวจ จำนวน 30 คน ดังรายชื่อในภาคผนวก

1. เพศชาย 23 คน เพศหญิง 7 คน
2. อายุ ต่ำกว่า 20 ปี 12 คน อายุ 21-30 ปี 8 คน อายุ 31-50 ปี 10 คน มากกว่า 50 ปี 0 คน
3. วุฒิมัธยมศึกษา ต่ำกว่าปริญญาตรี 24 คน ปริญญาตรี 6 คน สูงกว่าปริญญาตรี 0 คน
4. อาชีพ เกษตรกร 10 คน ค้าขาย 4 คน รับราชการ 2 คน ซ่อมรถ 1 คน นักศึกษา 3 คน และนักเรียน 10 คน

ตอนที่ 2

จากการประเมินผลโครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการการอนุรักษ์และขยายพันธุ์กล้วยไม้รองเท้านารีม่วงสงขลา ด้วยการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อพืชผลปรากฏดังนี้

ผู้เข้าร่วมฝึกอบรมเคยมีความรู้เรื่องการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อพืชน้อย ได้ค่าเฉลี่ย 2.06 ผู้ที่เคยมีประสบการณ์ในการขยายพันธุ์กล้วยไม้รองเท้านารีและเคยมีความรู้เกี่ยวกับกล้วยไม้รองเท้านารีอยู่ในระดับปานกลาง ได้ค่าเฉลี่ย 2.73 และ 2.86 ตามลำดับ

ผลจากการอบรม ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมได้มีความรู้เรื่องการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อพืช และสามารถนำความรู้ไปใช้ในการขยายพันธุ์พืชได้มาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.03 และ 3.70 ตามลำดับ

ในอนาคตผู้ที่เข้าฝึกอบรมจะนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการขยายพันธุ์พืช และมีโอกาสที่จะขยายพันธุ์กล้วยไม้รองเท้านารีอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.03 และ 3.43 ตามลำดับ

ความรู้ที่ได้รับจากวิทยากร เวลาที่ใช้ในการฝึกอบรมและสถานที่ที่ทำการฝึกอบรม อยู่ในระดับดี คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.06 3.76 และ 3.90 ตามลำดับ (ตารางที่ 4-1)

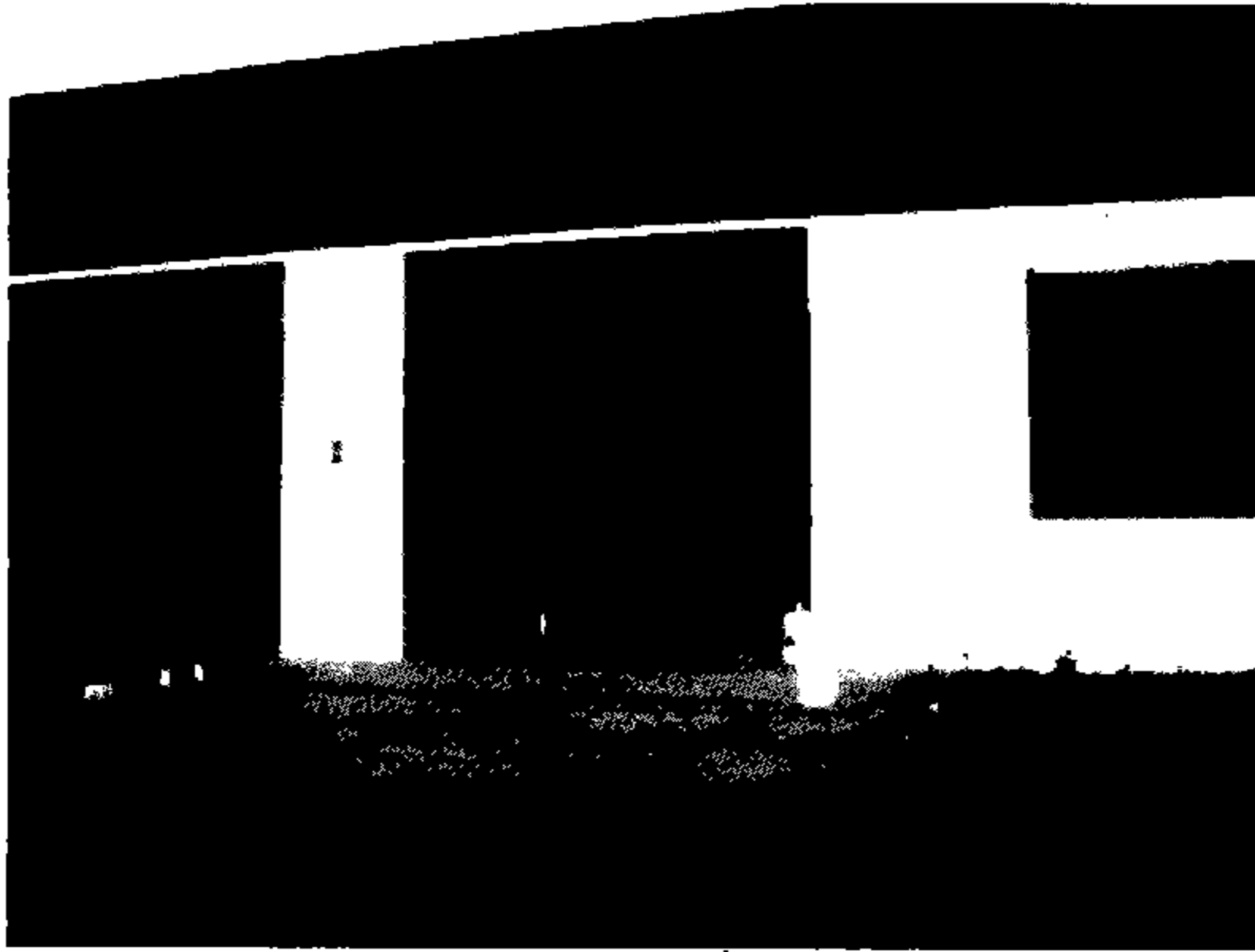
ตอนที่ 3

ข้อเสนอแนะ

1. เป็นโครงการที่มีประโยชน์ในการอนุรักษ์พันธุ์พืช
2. มีความยินดีที่มีหน่วยงานให้ความสำคัญแก่ชุมชน
3. เวลามีน้อย
4. ควรมีกิจกรรมอย่างนี้ต่อไป

ตารางที่ 4-1 ค่าเฉลี่ยผลการประเมินผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรม โครงการการอนุรักษ์และขยายพันธุ์กล้วยไม้รองเท้านารีม่วงสงขลา ด้วยการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อพืช

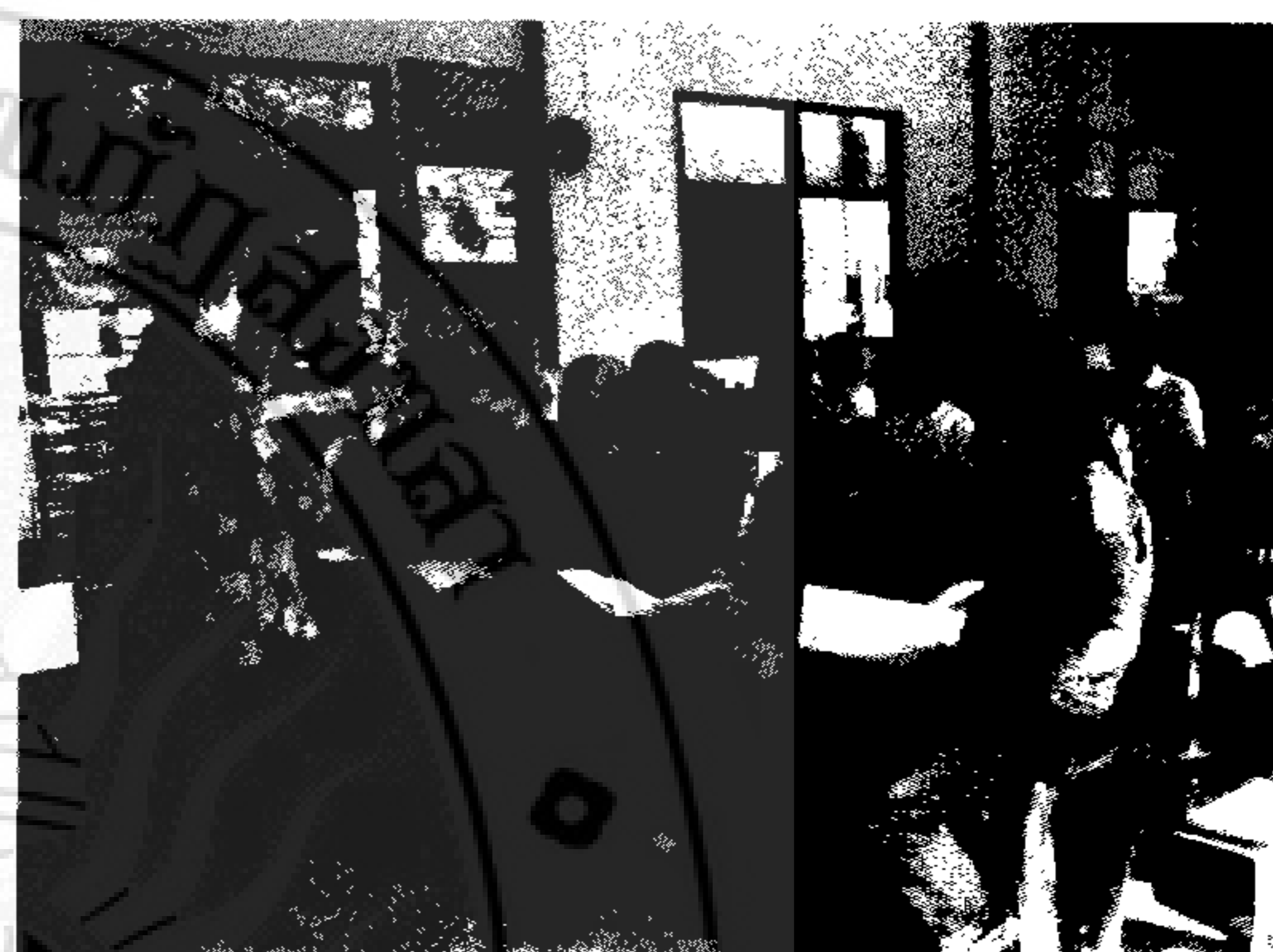
ข้อ	รายการ		
1.	ท่านเคยมีความรู้เรื่องการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อพืชมาก่อนเท่าใด	78	2.06
2.	ท่านเคยมีประสบการณ์ในการขยายพันธุ์กล้วยไม้รองเท้านารีม่วงสงขลามาก่อนเท่าใด	82	2.73
3.	ท่านเคยมีความรู้เกี่ยวกับกล้วยไม้รองเท้านารีมาก่อนเท่าใด	86	2.86
4.	จากการอบรมท่านได้มีความรู้เรื่องการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อพืชมาก่อนเพียงใด	121	4.03
5.	ท่านสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการขยายพันธุ์พืชได้มาก่อนเพียงใด	111	3.70
6.	ท่านคิดว่าในอนาคตท่านจะนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการขยายพันธุ์พืชได้มาก่อนเพียงใด	91	3.03
7.	ท่านคิดว่าในอนาคตท่านมีโอกาสที่จะขยายพันธุ์กล้วยไม้รองเท้านารีได้มาก่อนเพียงใด	103	3.43
8.	เวลาที่ใช้การฝึกอบรมครั้งนี้เหมาะสมมาก่อนเพียงใด	113	3.76
9.	วิทยากรให้ความรู้ได้มาก่อนเพียงใด	122	4.06
10.	สถานที่เหมาะสมเพียงใด	119	3.90

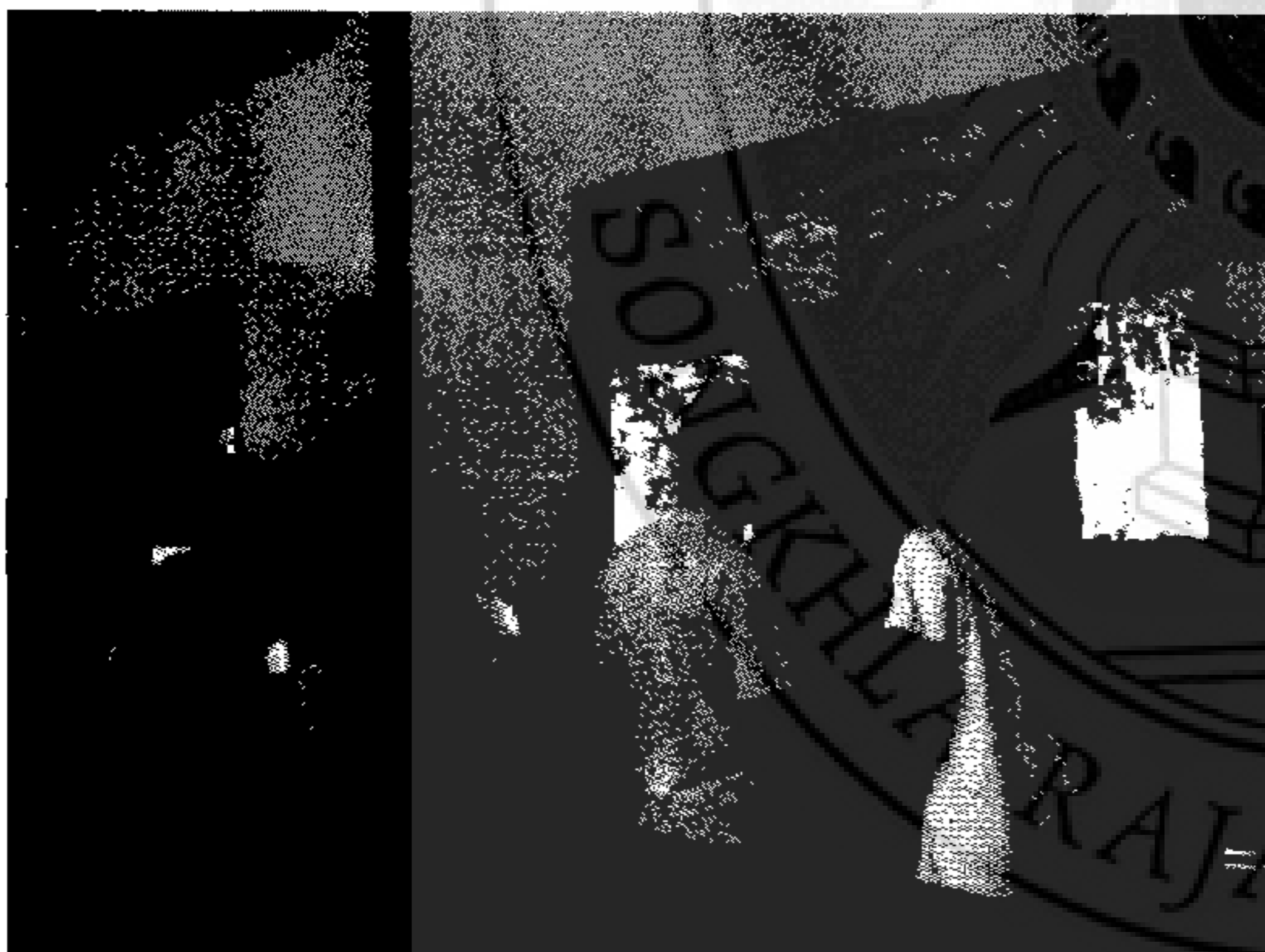
สถานที่ฝึกอบรม

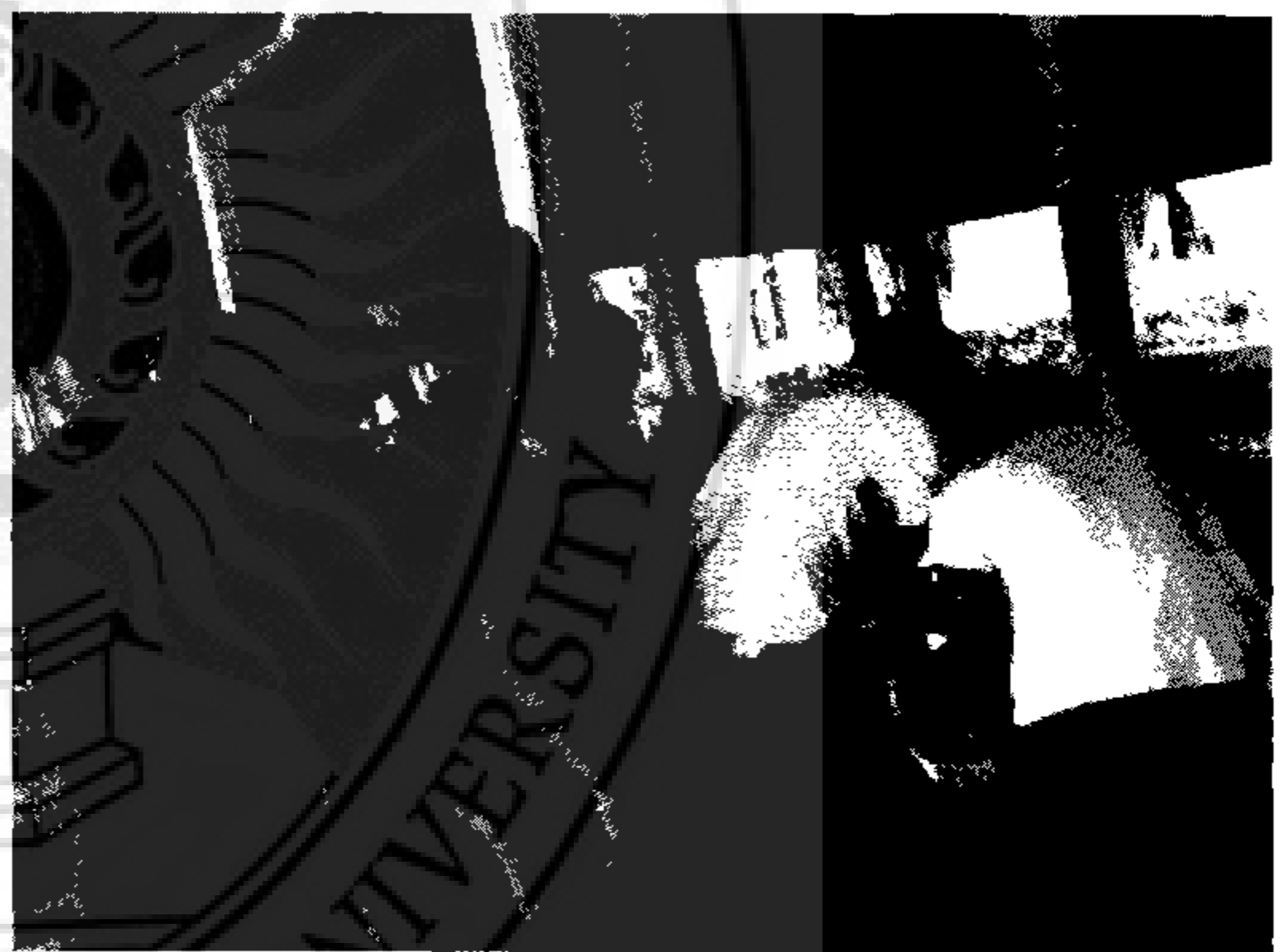
ลงทะเบียน

ฟังวิทยากรบรรยาย

ปฏิบัติ

รับประทานอาหารร่วมกัน

ภาพที่ 4-35 กิจกรรมการเผยแพร่ความรู้แก่ชุมชน

นอกจากนี้ยังได้จัดการสาธิตการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อกล้วยไม้ให้แก่ อาจารย์และนักเรียน ที่โรงเรียนเทศบาล 2 อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาในวันวิทยาศาสตร์ มีผู้เข้าชมจำนวนประมาณ 100 คน